КХОАНА — СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ

Масса а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ● ШОАТТА, 6 ОКТЯБРЬ, 1979 ШУ. ● № 120 (6095). ● Мах 2 кепиг.

КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕРИЙ МАНИФЕСТ

Ши шу дикад советски халкъа лоlами цо тlадиллa шуьлакхи кхоачаш а деш СССР Лакхехьарча Советo Советски Социалистически Республикийн Союза — дуьнен тlа эггара хьалхарча дерригача халкъа юкъарча пачхьалкхен керла Конституци (Керттера Закон) тlаийнача хана дейна.

СССР керла Конституци — кlанзарча исторе гlордаьккна документ. Из оттадеча юкъо хьинаре даккъ лаьцад дерригача советски халкъо. Цу тlа доьшуш къаьгган хьахьеккхий Советски lаьдал латтача 60 шера вай мехка хина йоккхий эргалонаш. Конституце дlачlоагlбаьб вай мехко коммунизмага хьоча лаьккъа доархlамера исторически мул — СССР-е дегlаена социалистически общество хьалъяр. Цудухьа керлача Конституцех ала а доагlаш оал дегlаенача социалистически общества вахара закон, коммунизм хьалъерий манифест. Дунен тlа эггара хьалхарча социалистически пачхьалкхенна экономикан культуран дерригача доакъошка, халкъа хьал-торо лакхъеча, арахьарча политически гlулакхашка кхаргlа а дийнна керлача Конституце тlа хьахьенхача доккхийча хlамаша геттара дика тешал ду Сийлахь-боккхача Октябро хьаккхайнаь идеиш, Ленина васкеташ толаме кхоачаш хилара.

Цхьабакъда, керла Конституци карагlдаьннарш дlачlоагlдаь lаш. Цо программин положенеш вlаштlехьйоах, социалистически строй дlахо эргалькха тоаяра керттера лостамаш белгалду. Советски пачхьалкхено эггара керттера лерхlар — коммунизм хьалъелга — хьа а кхайкадеш. Конституце цуна цхьана белгалду чурчеи дукки халкъашта юкъерчеи вахара дерригача доакъошкара халкъа юкъарча пачхьалкхен хьадда дехкараш.

«Керла Конституци оттаеш, — белгалдаьккхад новкъоста Л. И. Брежнева «Коммунизмага хьочa шаькъа исторически мул» яхача статьин тlа, — оаха тергалдаьд социалистически демократи дlахо дегlайоалларан кlоартьяран доархlаме средство, коммунизм хьалъяра шаэ бола кечал а хинна из дlаоттаргхилар». Уж дешаш бакъ хилар тешшаме хьахьокх дlандахача шин шера керлача Конституцеца баьча балхо.

Чlоагlа уйла тlайохийташи хьашт долаши чакхдаьлар вай мехка Конституце проект юкциндга, хlаьта из тlаийца ди ше — 1977 шера 7 октябрь — дерригача халкъа цlай — СССР Конституце Ди а хинна дlаэттад. Вайнек, вай бераштей, берий бераштей вахара ниякъ хьехаш долча Керттерча Законаца ишта дог-уйла хилар — из советски наха дегlаенача социализма общества гужанизм доархlилга, саг масса оагlорахьара дегlаовлалвара цо луш йола тороваш, цу тlа хьахьекха общества боахам, политически, культурни вахара шерра боккъовашши пергlатонаши шоаш ма ярра бlаргагулга да.

Конституце социалистически общества берригача членай боккъонаши пергlатонаши хьанхайкаль па lеш, уж кхоачашъяра гаранти а лу. Керла Конституци тlаэцаро шерра откликаш хьовайнр доазол дехьа а. Хlаьта кхыча мехкашкарча дог-уйла цlена долаш болча нахах лаьца вълла, цар вай Конституци шоай кхоанен идеал, шоаш мукъабахар духьа лоаттабеча къовсама байрахь санна лоархl. Вай кердача Конституце, белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, дерригача дунена къаьгга хьахьокх социалистически пачхьалкхо дегlа мишта ух, социалистически демократи болчъонца мишта и цун маlан сенах латт а.

Буржуазни пропагандо вай идейни моастагlаша шоай хур ду кердачи советски Конституце лоархlам шовй халкъашта къайлабахьа, цуз цара наьха безам боабе, социалистически демократи доастамъяккха гlерташ. СССР-ерча «сага боккъоний» хьакъехьа цар хьовзадаь тlуьрилг социализм бlехьар дунна хина ца lеш, эггара хьалха, буржуазни демократе кхелах кхераш а да. Уж «паргlатонии тlехьара къовсамхой» ахь ца хеташ багlа лаьахьегара, чуlеча моттига, уяахцlено лоаяра йола а кхы тайпа а сага боккъонаш буржуазни пачхьалкхений конституцеш тlа хьа ца хьекхалга хьоаха ца деш.

Цхьабакъда, кхыметтел буржуазни идеологаша демократе эталон я яхаш хьакхайкаеш латта Америка Вlашагlкхийтта Штаташ санне болча мехка я даим бе йолх боацаш 10 миллион гаргга нах ба, 20 миллион

(Нистедоалар 2-ча оагlо тlа).

СССР Конституце Денна хетадь художника В. Коммарда плакат. «Плакат» яха издательство.
ТАСС фотохроника.

Цlей сийна даьхa толамаш

СССР керда Конституци тlаийца шин шу доалача денна дика къахьегамо толамашца кхаьнкъенай тха коллектив. Ийс бетта продукци арахецара план 26 сентябре кхоачаш а оаш плечал совгlа заводо арахийцай цхьа миллиони 400 эзар сома мехка продукци.

Продукци арахецачон из меьхалйоаккхечен заводa немкхача къахьегамо осаплеца белгаларьннарех я Нырков Валентин Ивановича кулгалдеча № 17—18 йолча фенол арахецача цеха коллектив, цу цехо пачхьалкхан ийс бетта план 27 сентябре кхоачашьяьй, № 32-III йолча Дронин Валентин Михайловича кулгалдеча спирт арахецача цеха коллектив, ишта кхыяраш.

Заводо арахеташ йолча продукцех 79 процент эр дикаа Знак йолаш я, хlаьта из планагlа 74,8 процент арахеца мара лаьргlа яцар.

Оаха доаха толамаш коллективо цхьа барт болеш, хьинар кхо ца деш къахьегарах хьахиннад. Хlаьта хlанз кхоачерча денна сийна керлача къахьегама вахте а этта бола дlахо баьча дега я заводa коллектив.

З. САРКИСОВА.
Грознененски СССР 54 шу дизара цlерагlча заводе планови отдела начальник.

* * *

Баьцадаараши сомаши пачхьалкхенна дlабалара планаш шерра-шера тlехкхоачашьеш хьайоагlа «Юбилейный» совхоз. Ялх бригада я тха баьцадаараш кхедеш, царех номер кхоъ йолчоа кулгалдеш со ва. Совхоза коллективо доаха толамаш вlаштlехьдоал шоайла социалистически яхье а баьнна бригадашкарьа болхлоша хьякъе къахьестаи хиларах. Укх шера планагlа 300 тонн сомаши 5400 тонн баьцадаараши пачхьалкхенна дlадала дезаш бар тха боахам. Уж планаш хlанзле кхоачашъяьй. Совхоза къахьегамхоша дерхl 1600 тонн баьцадааращи 60 тонн сомий планал совгlа Даьхенна дlабала.

Ишта доггlа сийлен гlулакхаьтта юкъе дизаа дакъа лоацаш хьабоагlа тха бригадера болхлой а. Укх шера оаха дlадийнадар баьцадааращ: помидораш — 50, наргаш — 15, хорсамаш — 3 гектара тlа. Уж культураш хьалкхееча хана хаоттам йо латтарах хьало йолаш дlаца хьа дийзал кхашкара балхаш, хlаьта йокъало хьа ца хулийташ йиса 22 гектар помидораш шоалагlа дlас йийзар. Цу гlулакха дика хьинар дlаккхьчар Малачиева Жовзана кулгалдеча звеной.

Агротехнически боккъонаш ххача тайпара гlулакх а деш, во эттача хаоттама дукха денал а даьккха, болхлоша къахьегарах хьункъаш дика хиттаб. Шера план 800 тонн йолаш оаха хlаналe а дlаденнад пачхьалкхенна 887 тонн баьцадааращ. Юхейиса тха кlезига йолта а ховш, чуэцанза ихашка биса хьувкъаш ма хулла сихагlа чуэцаш доаха тхо укх денонка.

Пятилетка дийлагlча шера тха бригадо пачхьалкхенна дlалу 957 тонн баьцадаараш, 55 тонн планал совгlа а доланш. Помидораш чуэц 700 тонн совгlа — планал дукхагlа: план 180 тонн йолаш чуийцача нарсех хинвай 222 тонн, планал совгlа даьхад хорсамаш а. Пятилетка диъ шера план а тlехкхоачашъяьй — пачхьалкхенна дlаденнад 4037 тонн баьцадаараш.

Цlераш яха лоe, массаза а хьинаре къахьегаш хьабоагlача болхлой. Уж ба: Малачиева Жовзан, Муртазова Рахьмат, Дагаева Зайна, Джабраилова Майса, Садуева Белисат, кхыбараш.

Массехк шу да тха бригадо РСФСР Лакхехьарча Совета депутата Хусанова Паьтlамата кулгалдеча номер диъ йолча бригадаца социалистически яхь лелаю. Дlадахача шера хьалхе тха бригадо яьккхаяр, хlаьта укх шера Паьтlамата болхлоша дlаяккха мегаш да гlулакх. Дика къахьийгад цар, во хаоттам латтарах 18 гектар помидораш шоалагlа дlас йийзаяле а. 25 сентябре кхоачашъяьй Паьтlамата бригадо баьцадаарaш пачхьалкхенна дlадалара план. Дукха продукци дlалургья цу коллективо планал совгlа.

Белгалдаккха безам ба городерча коллективаша совхоза даь новкъостал. Оаха дег тlара баркал оал хьункъам чуэцача денoшка тхоца цхьана болх баьча Грознерча предприятей къахьегамхошта, педучилища, политехнически техникума, Л. Н. Толстоя цlерагlча университета студенташта. Цар новкъостал дарах вlаштlехьдаьлар пачхьалкхен план кхоачашъе а тlехьа ца боалийташ хьуакъам чуэца а.

Хьатlадоагlача пятилетка дихелагlча шера кхы а хьинарегlа къахьега лерхlаш цу гlулакха хьалхе а кийчо ёаш да тхо.

С. МАДАГОВ.
«Юбилейный» совхоза бригадир.
Грознески район.

* * *

СССР кердача Конституце шин шу дузача ден сийна 25 сентябре укх шера ийс бетта пачхьалкхен план кхоачашъе социалистически деккараш lаийцар Респотребсоюза ремонтно-монтажни коллективо. Из деккар толамца чакхдаьккхар оаха йиллача хана.

Цlейна толамца накъахера оахте а этта къахьийгама коллективо планал совгlа 12 эзар сома ремонтно-монтажни балхаш даьд. Хоаллал наькъахьей тlехьарча хана къахьегама оасарие а.

Комбината чуйоагlача пхо цехаш вlаши юкъе лелавча социалистически яхь кот йолаш хьайоагlа Татаренко Владимир Сергеевича кулгалду авто-ремонтни цехи Александров Иван Сергеевича кулгалду холодильно-технологически цехи.

Комбината коллективо белгалбаьхна ба ремонтно-механически цехера иттлагlча пятилетка план июль бетта кхоачашъе обойщица Беседина Мария Максимовна, цхьайттагlча пятилетка чотах къахьегаш бола строительно-монтажни цехера сантехник Зайцев Олег Игнатьевич, холодильно-технологически цехера слесарь Сидиенко Николай, ишта кхыбараш.

Комбината коллективо даьта толамаш оаха кетаду вай дерригача советски халкъа дезача цlейна — СССР керда Конституци тlаийцача денна.

С. ЖАБИЕВ,
Нохч-Гlалгlай Респотребсоюза ремонтно-механически комбината директор.

СИЙЛАХЬЧА ЮБИЛЕЙНА ХЕТАДУ

Пятилетка диълагlча шера задание толаме кхоачашъеш хьайоагlа Гудермесски медицински инструментий завода коллектив. Къаьстта чlоагlа хьинар айдаь къахьег цо хlанз В. И. Ленин ваь 110 шу дизара яха ма йоагlара накъа яхара: дикхьоь къахьегама оврагас, тоаю балха дикал, лакхду керттера технико-экономически хьокхамаш. Из дика хоалуш да, масала, А. Пащенко керте латтача комсомольско-кагирхой участка коллектива балхага хьежача. Оттаьча графикал ах шу хьалха а яьнна продукци арахецаш я из. Хlанз участка коллектива календара тlа 1980 шера бархl бутт ба, хlаьта цо арахецаш мел йола продукци пачхьалкхен дикала Знак йолаш я.

* * *

В. И. Ленин ваь 110 шу дизара сийла социалистически яхь йоаржаьча инициаторех цаl я «Грознефть» объединена Грозненски технологически транспорта управлене коллектив. Кхаь шерах ах шерa кхоачашъяьй цо диъ шерa программа. Планал совгlа дlа-юха дихьад республика мехкдаьттахошта эша 600 эзар тонн мовхьаш. Доккхагlа дола дехкараш тlаийцадар транспортникаша укх шера: 29 декабре шерa задани кхоачаш а цу кхы тlа 62 эзар тонн хаанъа боахама мовхьаш дlа-юха дахьа. Уж дехкараш толаме кхоачашдеш да.

ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ

Укх денoшка хилар областной партийни организаце ревизионни комиссе заседани. Цига дакъа лоацаш бар цхьайолча городской районни партийни организацей ревизионни комиссей председателаш, парте областной комитета аппарата бехктокхаме болхлой. Ревизионни комиссей болх тоабара цхьадола дешаш дувцаш хоам бир КПСС Центральни Ревизионни комиссе члена нов. В. Н. Уначина.

Совещание белгалдир областной партийни организацера ревизионни болх дlахо эргабоахаш тоабара де дезараш.

Энергетика кхоачамаш

Селхан Грозне хилар Россе къулбехьен энергетикий совещани. Цига дийнар халкъа боахам 1979—1980 шера гуйран-lан замалахьа теплитаме энергеца lалашбара дош а, ишта доагора-энергетически кхоачамаш хьурмат деш дlаахийтара дош а.

Совещаш хьайийлдар КПСС ЦК машиностроене отдела сектора заведующе В. И. Фролышева.

КПСС обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума, Республика Министрий Совета цlерагlа гулбеннарашка моаршал хьаьтар КПСС Нохч-Гlалгlай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова.

Совещане доклад йир СССР энергетикан электрификацей министра хьалхарча заместитела Е. И. Борисова. Цо белгалдаьккхар, хlанз дlайолаенна гуйран-lан зама иттлагlа пятилетка чакхйоалача эггара а бехктокхамела хана нийсъенна хилар. Къаьстта уйла тlаяхийта еза белгалдоаккх цо, — энергетически оборудовани хашахьа а дика а капитальни ремонт яь яккха езаш хилара, болх беш йолча мощностех биззагlа пайда эцара, царга авари йоацаш болх байтара, доагор кходара хьадда тlахьожам оттабе безаш хилара.

Докладах йолча преншка къамаьлаш дир «Волгоградэнерго» управляюще А. И. Ефимова, «Краснодарэнерго» керттерча инженера Л. С. Борисенкос. Къилбаседа Кавказа вlашагlтехача диспетчерски управлене начальника А. Д. Смирнова, «Грозэнерго» управляюще заместитела Мишидобадзе, «Дагэнерго» керттерча инженера А. А. Овищенкос, «Ростовэнерго» керттерча инженера А. Ф. Шкондина, «Азглавэнерго» керттерча инженера Х. Г. Исмаилова, «Грозэнерго» управляюще А. М. Прийхала, кхычар.

НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВНА ГДР ДОККХАГlДОЛА СОВГlАТ ДlАДАЛАР

БЕРЛИН, 4 октябре. (ТАСС спец. корр.). Тахан СЕПГ ЦК Генеральни секретара, ГДР Пачхьалкхен совета Председатела Э. Хонеккера КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Л. И. Брежнева дlаделар республика доккхагlдола пачхьалкхен совгlат — ГДР Турпала Дошо седкъен Карла Маркса ордени.

Торжественни церемоне бар Германе Социалистическа цхьана парте кулгалхой — СЕПГ ЦК Политбюро членаши членалла кандидаташи, дlи хела мехкара пачхьалкхени общественни деятелаш.

Зале бар советски партийно-правительственни делегацие членаш А. А. Громыко, К. У. Черненко, Н. А. Тихонов, К. В. Русаков, П. А. Абрасимов, кхыбола советски официальни нах.

Совгlат дlалуш къамаьл дир нов. Э. Хонеккера.

* * *

Гулбеннараша чlоагlа тlоараш а тохаш Э. Хонеккера Л. И. Брежнева дlабелар ГДР Турпала Дошо седкъеи Карл Маркса ордени, дег тlара, вошал тlехьа доккха совгlат даькъала дувцаш лоаца баьккхар.

Жоп луш къамаьл дир нов. Л. И. Брежнева.

* * *

Л. И. Брежнева къамаьл чаккдоаллаш гулбеннараша чlоагlа дlаьхдаь тlоараш техар.

СЕПГ-еи ГДР-еи кулгалхоша, советски партийно-правительственни делегаце членаша, кхыча немецкий советски новкъосташа дlайхача дешашца даькъала дийцар Леонид Ильич Брежнева денна ГДР доккха совгlат.

ДОТТАГlАЛЕИ ВОШАЛЕИ ВИЗИТ

Москвера дlабахар

СЕПГ Центральни комитето, ГДР Пачхьалкхен совето, Министрий Совето хьийха 4 октябре Москвера официальни доттагlлен визит тlа ГДР-а 30 шу дизарца дувзаденна Берлине яхай КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев керте вола советски партийно-правительственни делегаци.

Делегаце ба — КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гlулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь К. У. Черненко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель Н. А. Тихонов, КПСС ЦК секретарь К. В. Русаков, КПСС ЦК член, ГДР-ера СССР посол П. А. Абрасимов.

Советски Союзо байрахкаща хоаьлча Внуковски аэродроме делегаци накъа йоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро членаш В. В. Гришин, А. Н. Косыгин, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, КПСС ЦК секретараш И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, М. С. Горбачев, КПСС ЦК членаш Б. П. Бугаев, А. Ф. Ватченко, В. Ф. Мальцев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, КПСС ЦК членалла кандидаташ М. П. Георгадзе, С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш К. М. Боголюбов, Ю. М. Чурбанов, СССР министрий хьалхара заместителаш Ю. Л. Брежнев, Г. М. Корниенко, ТАСС генеральни директор С. А. Лосев, КПСС ЦК Генеральни секретара референт Е. М. Самотейкин.

Делегаци наькъайоаккхарашта юкъе бар СССР-ерча ГДР гlулакхашта хана поверенни вола В. Грабовски, посольства дипломатически болхлой.

Делегацеца цхьана дlабахар КПСС ЦК член, КПСС ЦК отдела заведующи Л. М. Замятин, КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник А. М. Александров, КПСС ЦК Центральни ревизионни комиссе член, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник А. И. Блатов, КПСС ЦК гlулакхий управляюще заместитель М. Е. Могилевец.

(ТАСС).

СОВЕТСКИ ПАРТИЙНО-ПРАВИТЕЛЬСТВЕННИ ДЕЛЕГАЦИ ГДР КУЛГАЛХОШЦА ВlАШАГlКХЕТАР

4 октябре КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев советски партийно-правительственни делегаце членаши вlашагlкхийтар СЕПГ ЦК Генеральни секретараца, ГДР Пачхьалкхен совета Председателаца Э. Хонеккерца, СЕПГ ЦК Политбюро членашца, членалла кандидаташца.

Вlашагlкхийттача [illegible] шерра дlа-юха йийцар КПСС XXV съезди СЕПГ IX съезди решенеш кхоачашъяра лелама хьакъехьара, СССР-еи ГДР-еи коммунизми социализми хьалъяра актуальни деккарий хьакъехьара информаци.

Къаьстта чlоагlа теркам тlабахийтар шин партени пачхьалкхенашти юкъера масса оагlорахьара бувзамаш дlахо чlоагlдара. Къаьстта боккха тоам хулаш белгалдаьккхар Советски Союзаеи Германски Демократически Республикаеи юкъера доттагlали цхьана леладу гlулакхаши талхарг боацача чlоагlача ларда тlа дегlадоагlаш хилар. Из лард — мировоззрени цаl хилар, хьашташ юкъара, чурчеи арахьарчеи политике де лерхlараш юкъара хилар.

Белгалдаьккхар дуккхача хана лаьрхlа производствана специализаци кооперировани елга доархlаме хилар, социалистически экономически интеграце совленех кхы а биззагlа пайда эцара эггара эффективнегlа дола наькъаш дlахо леха дезаш хилар.

Беседе дакъа лоацаш хинараша белгалдаьккхар боахама доал дареи экономикана управлени ареи социалистически практикаx эггара дикагlдар юкъе а оаш экономически социальни дегlаахара опыт дlа а юхи а lомаелга боккха доархlам болаш хилар.

Кlоаргга дийцар дунен халкъашта юкъера дуккха доархlаме дешаш, цу даьнъе Европе отташ латта хьал а долаш. Оагlонаша чlоагlдир кхоххам кlаьдбелга кlоарггдара, машаре цхьана дахара принципашца хьежжа тайп-тайпара общественни системаш йолча пачхьалкхенаша цхьана гlулакхаш леладелга lалашдара мел эша низ тlабахийта шоаш кийча хилар.

Чlоагlа херцаьхьа лаьрхlар Европе герз lоадера керда этаи дlайолае, юха а европейски континентен дерригача дунен тlеи хьал толхаде лерхlаш йола НАТО блока мехкий планаш. Цу хьалашца къаьстта актуальни я тlема кхоххам кlаьдбераи Европе тlема низашка дийлача боарамаш кlезигдаре лаьрхlа хоадам боллаш дола гlулакхаш чуловцаш йола Варшавски Договора членаш йолча пачхьалкхений предложенеш.

Оагlонаша дlахьеккхар Вьетнама, Лаоса, Кампучеа халкъаша гегемонистски империалистически lоткъама духьала, Къулбехьен Малхбоалерча Азе кхерамлен машари хилийтара тlехьа лоаттабеча къовсама шоаш раьза хилар.

Къамаьлаш хилар дегтlараи вошалеи хьале, хlаьта цlаьхка а чlоагlдир дувцаш мел долча дешашта политически позиции уйлаши цхьатарра йолаш хилар.

Къамаьлаш деча дакъа лоацаш хилир:

советски оагlонгахьара — КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гlулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь К. У. Черненко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР-а Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель Н. А. Тихонов, КПСС ЦК секретарь К. В. Русаков, КПСС ЦК член, ГДР-ера СССР посол П. А. Абрасимов, хlаьта ишта КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаш А. М. Александров, А. И. Блатов, КПСС ЦК отдела заведующи Л. М. Замятин, КПСС ЦК отдела заведующе заместитель Г. Х. Шахназаров;

ГДР оагlонгахьара — СЕПГ ЦК Политбюро членаш Г. Аксен, И. Герман, Г. Гофман, Г. Грюниберг, Х. Зиндерман, В. Кроликовский, Э. Мильке, Г. Миттаг, Э. Мюккенбергер, К. Неуман, А. Нойман, А. Норден, Г. Тиш, В. Фельфе, П. Ферпер, К. Хагер, В. Штоф, Ф. Эберт, СЕПГ ЦК Политбюро членалла кандидаташ В. Вальде, Х. Долус, Г. Клайбер, Э. Кренц, И. Ланге, М. Мюллер, Р. Шюрер, В. Яровинский, СЕПГ ЦК членаш — ГДР кхыча мехкашцарча гlулакхий министр О. Фишер, СССР-ера ГДР посол Г. Отт.

Кхоана—СССР Конституце Ди

Дукха дика гІулакхаш доакх В. И. Ленина цІерагІча Грозненски мехидьтта чаккхдоадача завода кхоалагІча цеха № 5 йолча технологически установка коллективах. ТІехьарча массехк шера вІаштта кхыча болхлошта хьокхам телаш хьабоагІа установка технологаш. Цар арахецаш йола продукци дика хиларца белгалъяьла я. Цу коллективо шийна къахьегама толамаш хетаду 7-ча октябра — СССР керда Конституци тІайийцача дена.

СУРТА ТІА: № 5 йолча установка хьалхе лелаю операторош, коммунистически къахьегама ударникаш (аьрдехьара аьттехьа) Горлина Раиса, Харитоненко Петр, Долгушина Валентина, Хашеев Абаз.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Цифраши факташи

Экономически социальни дегІаахара сердата толамашца накъабаьхаб Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой дерригача халкъа цІейна — СССР Конституце Дена. Республика городашкен юрташкен хьалъеш а болх ба йолйоалийташ а латт керда промышленни предприятеш, наха чуІе цІенош, школаш, культура, укхаццІено зерапра, торговле объекташ, накхлуш доагІа нахо кьабе болх кхаар, юлу къахьегамхой материальни вахара хьал.

1979 шера яннаре бахача кхалха Еррига союзни перепись хилар. Перепиcе данешта кьаьнхьаьхкачох республикай вахаш 1154 эзар саг вар, цу даькъе городашка — 491 эзар саг, юрташка — 663 эзар саг. Нагахьа санна тІом хьалхьаьрча хана (1939 ш.) дерригача бахача нахах городашка баьхараш 27,4 процент хинабале хІанз 42,5 процент ба. Республике хІанз 5 город, 4 болхлой поселок я.

Республика бахахой хьалха хІара шера дегІайоаггІа порфессионально-технически училищешка арахецача йоахха гонзал йолча кадрай чотагІа. Чакхдоьнача шера цу тайпара болхлой 7 процент тІаккхийтад.

Республика хьалдехь латт дукхад гІирсаш. ДІадахача шера хьалъяьй «Красный молот» завода цехий блок, Дуба-Юртара художественни керамика фабрика, кхийола производственни объекташ.

КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕРИЙ МАНИФЕСТ

(Нистедоалар. Доладур 1-ча оагІо тІа).

гражданаш йоазон - дешарах цхьаккха хІама ца довш ба. Къело кІалвита вахаш 25 миллион гаргга саг ва. ЗаноналгІа йоагІаш йола дукха бокъонаш йовцаш ба цу мехка негрий, индейцаш, кхалнах.

СССР-е Іаьдал бокъонца халкъа хилара лоархІамч сийлен геттара шаьрен кьаьгган хьахьекхад вай мехка Керттерча Закона тІа: «СССР-е деррига Іаьдал халкъа бе доалл. Халкъо СССР политически лард йолча халкъа депутатий Советашка гІолла чакхдоах паччахьалкхен Іаьдал. Халкъа депутатий Советашта тІахьожам лоаттабеш царна отчеташ теля езаш я паччахьалкхен еррига вож органаш». СССР Конституце цу положенеша дІзэан ма дарреи хьахьокх дегІаенача социализма демократе. Паччахьалкхенна довл деча дукха къахьегамхой юкъеозара бокъонца гаранти луш йолча демократе маІан це. ХІанз СССР-е болх беш я хержа 2,3 миллион гаргга депутат юкъе а волаш йола массе лагІашкара 50 эзар совгІа Совет.

Нохч - ГІалгІай АССР еррига Советашка 9600 совгІа депутат ва. 74 эзар совгІа саг ва халкъа депутатий моттигерча Советашкарча къахьегамхой обществении самодеятельностa тайп-тайпарча организацешка алапи доацаш къахьегаш. 35 эзар гаргга саг хержа республика халкъа тІахьожама организацешка. Республика предприятешкан организацешкен болх беш я 17 эзар совгІа саг, цу даькъе 12 эзар гаргга болхло чулоацаш йола 400 гаргга массазара производственни совещанеш.

Конституце тІа дІаяІоатІъаьча дукхача бокъонашен паргІатонашен, цар тушен лоацам бокъонца бакъ а гаранте тепаме а хиларо дог тешадеш хьахьокх, классови бокъонаш цхьатара йовцачен Іалап тІалоаттадечен дунен тІа йоацеж хила йиш йоацен бокъонца йола паргІато социализмо Іалашъеш хилар. Кхоначча денах дагабоалам хург ма бий, болх боацаш, тхов-кІийле йоацаш, медицински новкъостал ца хулаш, къоацалла Іалаш ца беш бусарг ма бий аьнна кхера безаш бац советски нах. Капиталистически мехкашкарча къахьегамхоша шоашта лхар дукха дукхача бІаьш шеренашка къовсам лоаттабеш йола уж а нхьйола в реальни бокъонашш паргІатонашш хайцига массаьета а дІаихоачаш я.

Сага эгара йоаккхагІа йола бокъо — машара хьалашка вахара бокъо. Ше мел яьккхача хана наха из бокъо Іалашъе гІийртай Советски паччахьалкхе.

СССР Конституце закон а даь дІаоттадаьд социалистически паччахьалкхен арахьарча политика маІан ше — машара, дерригача халкъий къамаш паргІатон социальни прогресси бахьан долаш, социализми коммунизми бахьан долаш лоаттабеча къовсама хьаштагашта ма хеттара дола дунен халкъашта юкъера хьалаш вІаштІехьдахара йоакхо елга.

Советски халкъа, дунен тІарча дерригача прогрессивни низашта бІаргагу КПСС ен Советски правительстваи социалистически содружества мехкашта цхьана, дерригача машар безача революцонии низаша хьал а лоацаш, дунен халкъашта юкъера кхоткам кІаьдбар дукха. Термоядерни тІема кхерама дукхала тІагІерттан лаьрхІар кхоачашдара тІаберзабаьн къовсам эшашта лоаттабу. Цу къовсаме дукха хІамаш кхерагІадаьннад.

Цхьабаккъда, дунеа тІа хІанз а долаш да дунен халкъашта юкъера хьал фуннагІа даь а кхохкадалийта гІерташ. ТІема бюджеташ алсамйоахаш, дукха адамаш кІалак дергдолча герза керда системаш хьалра болх беш, дунен тай-тайпарча доакъошка тІема цІераш ювлийтар дукха цІур юкъе бехкаш дола тоъал дукха моастагІал доалла империалистически низаш. Цудукха, машар безаш йола арахьара политика чахк а йоахаш, вай партии паччахьалкхен, цунца цхьана, мехка обороне низ хила боагІача боарам тІа ца лоаттабича, нагахьа санна агрессораш машар бохабе гІорте, царна доагІар де нийча дола герзашцара низаш ца бедаргдича ялац.

СССР Конституце цудукха Советски паччахьалкхен лоархІамегІарча функцеех лоархІ социалистически Даймохк лорабелга, из дерригача советски халкъа гІулакх хилар хьакхайкаду. Социалистически Дай-мохк лорабар советски граждадаций дезагІа дола декхар лоархІ, хІаьта эскаре гІулакх дар — сийлахьа декхар. Из деза декхар дукха къамаш дахача вай Даьхен халкъо массаза а кхоачаш долаш са ца кхоадеш кхоачаш а даьд, кхоачаш а ду.

Вай социалистически строя низ — нах сакхетам болаш хиларах латт. ХІаьта Конституце оттадеча керттерча декхарех цаІ — коммунистически сакхетам болаш нах хьалкхебар, советски патриотизмаи социалистически интернационализмаи. Советий Мехках доккхал дергдола, социализмана нарагІдаьннараш лораде дІвотта кийча хургйола ядеш чІоагІъяр, буржуазни идеолоеца, общественна дукхьала леладеча тайп-тайпарча гІулакхашца машар ца хилар.

Уж декхараш хІанз хьадда белгалдаьд «Идеологически, политико-кхетама болх дІахо тоабарах» болча КПСС ЦК сопам тІа. Цу тайпара, СССР Конституци тІенийца шин шу мара даьннадоацашехьа а, цо еш йола дика влияни холуш я коммунизм хьалъеча массе участке: халкъа боахаме, паччахьалкхен строительстве, машар безача ленински арахьарча политика сфере, итталгІча пятилетка планаш кхоачашъяра советски наха хьинар ца кходеш къахьегача. Вай мехка дика традици а хинна дІададахад еза событеш, эгара хьалха, къахьегама коталонаш белгалйоахилга.

Дерригача халкъа юкъарча цІейна — Советски Конституце Дена накъаболкхаш вай республикерча къахьегама дукхача коллективаша, производстве хьалкалаттаралла рапорташ деннад ухх шеша кйс бетта план толаме кхоачашъярах. Цо йиш хилийтар республика бІарчча хьайийцача е шу хьадоладелча денз 6 миллион сома маьха промышленни продукци яккхен маькала яккхен. Юрта боахама къахьегамхой еррига юртбоахама культураш чуийца боалаш латт, хьатІадоагІача шера лакха хьувкъам кхебара дика лард йолла боахк. СССР Конституце Ден сийна къахьегама рапорташ далар — из да цун принципаши положенепи кхоачашъелга гІулакхаша баьндар.

Коммунистически парте хьаьнъалеча кулгалца советски халкъо толамо кхоачаш ду коммунизм хьалъяра декхараш, къовсам лоаттабу карарча шерен бІарччача пятилеткаи заданеш тІехкхоачашъяр дукха.

Уж доккхийи чоалдаеш декхараш кхоачашдеча тІехьтІехьа йизаагІа хьагучаеовл кердача Конституце Іалаьмате йоккха кхолламий потенциал, социалистически демократе — халкъа Іаьдала, халкъа дукхьа долча Іаьдала лакъаргйоаца творчески гораш.

Н. ПРАВЕНЬКИН,
Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь.

ДИКАГІА КЪАХЬЕГА ДОГ ДОАГІА

Вай вахара керттерча закона тІа — СССР Конституце тІа яздаьд советски наьха къахьега, деша, садаІа бокъо йолга. Цу дешаша дог айдаь тІахьех Даьхен рузкъа совдургдолаш хІара дешна кхы а дикагІа къахьегара.

КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума сопама гІулакхашца жоп а луш, Сунженски района Ленина цІерагІча колхоза къахьегамхоша укх шера толамца кхоачашйир паччахьалкхенга ялат дохкара план. ХІара гектара тІара оаха 27,3 центнер ялат чуийцар, планагІа 23 центнер мара йоацача.

ХІанз тха колхоза кхашкара сихбенна шоллагІа хьувкъам чуэцаш боахк колхозхой.

Са звенос ялата лаьрхІа хьажкІаш кхею массехк шу даьннад. Соакха хІара гектара тІара 41 центнер фуалъяьха хьажкІаш чуийцар оаха планагІа 35 центнер мара йоацача.

ХІанз тха колхоза кхашкара сихбенна шоллагІа хьувкъам чуэцаш боахк колхозхой.

Укх шера 150 гектар долча кхай тІа дІайийнай оаха хьажкІаш. ХІара гектара тІара 50 центнер фуалъяьха хьажкІаж чуэце лерхІ, планагІа 33 центнер йолча. Из хьувкъам кхебара хьалхехьа кийчденнадар тхо. Лаьтта ахалехьа хІара гектара тІа 5 центнер суперфосфат тессар. Март — апрель беттанча кхай тІа хив диллар, цул тІехьагІа агротехнически дикагІа йолча хана «Краснодарскал-303» яха хьажкІий фу дІадийра. ХьажкІаш дІаелехьа хІара гектара тІа кхоккха центнер аммиачни селитра а тесса, культиваци йир. ХьажкІаш дІаювча хана хІара гектара тІа кхы а цхьайтта центнер суперфосфат тессар.

Опыто хьахьекхад, лаьттанца хьийга къа зехьа ца доалга. Іа дІадешар по кхолхленца юхалург. ХьажкІаш соакха дІайийнача мугІарех а ца юш, цхорагІа йийра оаха, хий декхаргдолаш харшаш даьхар, хьажкІашна дегІ дахьеча кхьагІа кхоза хий диллар.

Дика хиний хьажкІаш. Дог гІоздоал шин метрал лакхагІа йола уж бІаргаяйча. ХІара гІадамах 2 — 3 йоккха хьажкІа йоалл.

Хьувкъам чуэца доладенна дукха ха еце а, хІаналенна 72 гектара тІара хьажкІаш чуийцай оаха. Тха коллективо дош деннадар берригга хьувкъам 7 — 8 дийнахьа чуийца баккха. Из дош оаха дизза кхоачашдаь хургадар догІаш юкъе яйлаха мара. Хьаллерча гектараш тІара оаха лийрххІача бесса хІара гектара тІара 50 центнерга кхоачам фуалъяьха хьажкІаш яьлар, 200 центнер совгІа аьта гІадамаш а даьлар силос йоллара.

Аз баьча балха боккха мах баьб Дай-мехко: «Къахьегама Цlеча Байракха» орден еннай сона. Из ираз сога кхоачаргдацар Сийлахь-йоккха Октябрьски революци хиннаецаре. Вайна Конституце еннача бокъоно луш бола пайда ба из. Цунга хьежжа дикагІа къахьега дог доагІа хІара дийнахьа.

В. ЭЛИХАНОВ,
Сунженски района Ленина цІерагІча колхоза хьажкІаш лелаеча звеньевой.

ДЕГІАЯРА ЛАГІАШ

ОЧЕРК

ПаьтІаматеи Мадагов Салаудеи кулгалду бригадаш шоайла юкъе яьнна хьайоагІа. Соакха хьалхле Салауде кулгалдеча бригадо яьнкхай.

Пхе бера юкъе йоккхагІйола ПаьтІамат ше бархІ класс яьккхачул тІехьагІа, боккхалгахьа лестача даьнен папнен гІо-новкъостал дара дукха, шоай Старая Сунжа яхача юрта керда вІашагІъеллача совхозе балха яхар. Баьцадаараш кхедеча бригаде хьоцайир къова йоІ. Хьаяха боагІарашца хьайоагІаш, тІехьаьрчарца мара цІа ца йоаш, боккхийчарга ладувгІаш, цар яххача бесса беххах лоралуш, хьалхашка латта декхараш кхоачаш а деш, даІболабалийтар по шийна къахьегам боккхача чакхъа тІа а баькха.

ШІоаш деча балхий зем боаккхашц уйла еш хилярах, вІаштІехьдаьлар хІама хьадара тІера йолча яннй баьцадаараш кхедеча эша хьалхара гоавалаш сиха Іомаьь яха. Ше балха еша цхьа шу доалляшехьа а кхалнаьла звенона кулгалде оттайир Хусанова. Цун новкъай хила метаргболаш яхалнах бер царна юкъе. Цар шоай йоІ йолаш санна безаме тІаккхийцаяр из. ЗІамигача бера деш санна хьехар даьдар, шоашкарча гоавалах кхеьяр.

— Звенона кулгалде хьайкъалг деваль дІакхоачаргдий-хьогІ са? — аьниа, шек йолаш, шоашкаьа ПаьтІамат хьахьажача, цхьан йоккхача саго аьлар:

— Хьона ца хоавр оаха дІааргда, эша гІо-новкъостал дергда, кхера а ца кхераш дІаболабе Іа, ЯнІиг, хьай болх!

Цу дешаша ахкан хоза дийнахьа дег чу тессача йІовхалах оалхазарий тиъамаш хилар, денал тІаккхийтар, балхацарча безамах боккха ала баьлар. Ког лаьттах ца кхеташ, сейла дог айдеина дІайолаелар йоІ керда декхараш кхоачашде.

Атта дІадолхацар звено балхаш. Цхьадола шу доагІар нигтахьа мара догІа ца делхаш, йокъал йолаш, геттара дІайха деноп а ухаш. Цу шера къаьстта дукхагІа хало Іовшар кхалнаха: хьатІа ца доалаш диса баьцадаарий фу цІаьнка юха а дІаде дезаш хулар. ХІаьта а халонех ца къахкаш, къахьегамцара безам лох ца болийташ чаккхдоахар цар шоай балхаш.

Къахьегарга хьежжа хьахул хьувкъам. Цхьа гуйре дІайодацар ПаьтІамата звенос шоай планаш тІехкхоачашца еш.

Звеноша юкъе лаьрхача ахкъе хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагІа ПаьтІамат, из балха еха кхо шу дузача денош бригадиралла яхийтар. Бригадо хьалкхедора кховзткъе итт гектара тІа тайп-тайпара баьцадаараш. ХІаьта гуйрейна цар чуэца хьувкъам 1300 тоннага дІакхоачар. Цкъарчоа Іомаль говзалаш тоъаргйолаш йацар керда гІулакхаш. Бригадана доагІІача тайпара доал дарал лаьттах бизза пайда эцарал эша знанеш кхоачамбоацар.

Серноводскерча юртабоахама техникуме заочно деша дІавотт ПаьтІамат. Массехк шу даьлча, из йисте а яьккха, зІамагІйола агроном хул хох.

Совхоза керттерча специалисташа яхача бесса лаьтташ кийчдеш, шийи ханнахьа фу дІадуш, нормагІа удобренеш тесаш, эшача хана хип дехкаш, культивацеш еш, кхы эша гІулакхаш деш хьалкхедора шерра-шера ПаьтІамата бригадо баьцадаараш.

ШІоай къахьега ха хьатІакхаьчачул тІехьагІа цхьа дика цІагІа ца доаккхаш, ПаьтІамат санна «Юбилейный» совхозе балха бахар цІагІара вежарийи йишен.

ВоккхагІвола вола Ваха сом лелабеча бригадана кулгалдеш ва, шолагІвола Вахид Одессе технологически институте деша вагІа, кхоалагІвола Хьумид сом лелабеча бригаде болх беш ва, хІаьта Хадижат — зІамагІйола Йиша — совхоза тракторни бригада учетчик я. ПаьтІамат Сайд-Махьмади Розан ихаш бераш а долаш яхаш я. Цун цІенда Умаров Абубакар а цу совхозе къахьегаш ва.

Укх шера Хусанова ПаьтІамата бригадерча кхалнака 64 гектара тІа кхедаьд баьцадараш. Хаоттам во латташ шу денадале а, цар хьинаре къахьийга хиларах дика хьийкъад уж. Грознерча студенташа новкъостал а деш, зехьа ха ца йоаеш сихбенна уж чуэцаш боахк уж. План 1180 тонн йолаш хІанзле дІадешнад паччахьалкхенна 1070 тонн баьцадараш. Шено йоацаш да укх шера а шоай план цар тІехкхоачашъергхилар.

ПаьтІамата бригаде дукхагІбараш кагий нах ба. Из санна шоай юртара школа йистеяьккхачул тІехьагІа совхозе балха а баькха хьинаре къахьегаш ба Дудаева Таисия, Тагирова Залпа, Сулейманова Субра, кхыбараш.

Массехк шу да Хусанова

— Хетаргахьа, укх шера ПаьтІамата бригадера бараша йоаккхаргья хьалхле, цар гІулакхаш дикагІа лел, — йоах совхоза партнома секретара Макаев Усама.

Вай Даьхен боахамаш дегІадоаладеча къаьстта дика къахьегараш сий деш лелабу советски обществе. Хьинар ца кходеш хулаш йола хало дага ца йоагІаш нъа а хьегаш, шерра-шера алсамагІа баьцадаараш а кхедеш дукхача хана денз хьайоагІача ПаьтІамата а доккха сий даьд «Юбилейный» совхоза коллективо. Шоаза Грозненски района халкъа депутатий Совета депутаталлеи кхоаза шоай юрта Совета депутаталлеи хержай цар из. ХІана Старосунженски юрта Совета исполкома член а йолаш ший общественни декхараш дІакхухьаш я ПаьтІамат. ЦІаккха а цунна дицлургдоаца сий даьд цун совхоза къахьегамхоша 1975 шера РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла а хержа. Цу Совета нанал, берал, быт, кхувш боагІараш лорабара комиссе член я ПаьтІамат.

Къахьегарга хьежжа сий деш Паччахьалкхен совгІаташ а деннад: «За трудовое отличие», «За трудовую доблесть» яха медалаш. Совхоза коммунисташа 1977 шера КПСС членалла дІанийцай Хусанова.

Иитта лархІарок даьча сийвон тІадехкад керда декхараш. Цар дІадех кхы а хьинарегІа совхоза кхашка къахьегар, деррига боахама гІулакхаш тоадар.

Уж бехктокхаме гІулакхаш дага а латташ къахьегаш ба Хусанова ПаьтІамат а барт-цхьогІо йолаш бола цун новкъостий а.

С. АУШЕВ.
И. ПЛИЕВА сурт.

Школаш, профессионально-технически училищаш, техникумаш, институташ... Уж вай мехка хІара шера дукхагІа хул. Цига СССР Конституце чІоагІъяьта дешара бокъонагІа пайда боаццаш дешаш ба миллионаш советски граждадаш.

Халкъа дешар дІало дегІадоладара Коммунистически партеи Советски паччахьалкхено еш йола йоккхо дика хоавуш я вай Нохч-ГІалгІайчоьнга хьежача. Укх шера республикай вузаш чакхъяьхай 1776 саго, техникумаш — 4,1 эзар саго.

Л. Н. Толстой цІерагІча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университете деша багІача хургболча специалисташта юкъе ба укх сурта тІара студенташ: (аьрдехьара аьттехьа) К. Ведзижева, Х. Заиндиева, Л. Барахоева, Ф. Дусиева, З. Котиева, С. Долгиева, Х. Галоева, В. Оздоев, С. Гандалоева, М. Дениева, Л. Гочипртиева, С. Арчиева.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

МАШАРИ ДЕМОКРАТИИ

«Эггара чІоагІагІа демократи хьахьокхаш дола хІама — из дукхагІча даькъе тІемахи машарахи дола дош да».

В. И. Ленин (ПСС, т. 40, оагІ. 92).

Вай хана белгала хІама да демократе, общественни вахарерча цун лоархІамен моттиген дешаша, цун дегІаахара перспективаша дерригача дунен тІа бахаш болча наьха шеррача массай теркам тІа-тІа дукхагІа тІаувзаш хилар. Демократи шеръялари кІоаргъялари ба цун дерригача гІулакхий даькъе социалистически общество дегІаахара магистральни никъ. ТІа-тІа юрагІа хулаш бола политически къовсам баржаш латт Малхбузен индустриально дегІадаьхача мехкашка демократе дешашта гонахьа. Демократе проблемашка тІа-тІа йоккхагІа моттиг лоац къонача дегІаяьча паччахьалкхений вахаре.

Къахьегамхоша болча пайдана хІаьзарча хана кулаш латтача кІоаргача социальни хувцамаша, цар идейни сакхетами политически хьинари лакхдаларо чулоац ништа дунен халкъашта юкъерча гІулакхий сфера а. Демократически идеяш тІа-тІа чІоагІагІа екаш я дунен халкъашта юкъерча арене, тІа-тІа хьинарегІа ювц дунен халкъашта юкъерча форумашка, тІа-тІа дукхагІа лот а ювл практически декхараш къестадеча. Царех цхьайола идеяш чІоагІъяь я хІанз дукхача паччахьалкхений цІерагІа тІайдаьча доагІаш долча документаш тІа. Царна юкъе я, масала, кхерамзлени цхьана гІулакхаш леладарен даькъерча еррегевропейски Совещание ТІехкхьара акт. Сага бокъонех йола дунен халкъашта юкъера акташ, колониализм, апартеид, расови дискриминаци во могаеш дола документаш, дукха кхыдараш. Цар чулоац къестаярга дІакхаьчача проблемай лоархІамера политически оценкаш а машарен демократен кІийлен тІа уж къестаяра наькъаш лахара даькъе паччахьалкхенаша тІанйдаь декхараш а. Дунен халкъашта юкъерча кхерамзален, массеа оагІонна пайдане цхьана гІулакхаш леладара. Дерригача халкъий къаман мукъален принципаш органически цхьана тарьеш йола Советий Мехко из бахьан долаш дилла а деррагІа а къовсам лоаттабаь керда, йизза демократически йола дунен халкъашта юкъерча гІулакхий система хьаьара ший тайпара йола хьалхара кІийле бокъо а йолаш лархІа йиш йолаш да уж документаш.

Карарча шера 7 октябре тІайийца шин шу дизар вай белгалдоаккхаргдолча СССР кердача Конституце тІа дІайзъяь я Советски Союзе кхыча паччахьалкхенашца леладу гІулакхаш мишта хила деза дувцача предложеней комплекс. Цар дІагойт Советски паччахьалкхен арахьара политика даим машар хьоллацара тІаерзаяь хилар, белгалдоах еррига адамлена машар лорабарен кхерамзле чІоагІъярен тешаме наькъаш. СССР кердача Керттерча Закона тІа уж принципаш Советски паччахьалкхен конституционни норма а хинна дІаэттай.

Советски Союза лелаш долча Конституце 29 статье йоах: «СССР кхыча паччахьалкхенашцара гІулакхаш леладу суверенни бокъонаш цхьатарра хилара принципаш кхоачашъяра; низ е низа кхерам юкъебоаккхаргбац аьнна вІашш доаш дулара; доазонаш хувцаргдоацаш хилара; паччахьалкхений территориальни бІаргчала; къовсамаш машара наькъаца къестадара; чурча гІулакхашта юкъе ца гІертара; сага бокъонаши керттера паргІатонаши лархІара; халкъий цхьатарра бокъонаши шоай кхела доал дара йола бокъон хилара; паччахьалкхенашта юкъе цхьана гІулакхаш леладара; массане а къоабалъяь тІайнача принципашкарен дунен халкъашта юкъерча бокъон боарамгарен, дунен халкъашта юкъе СССР-о даьча договорашкара хьадоагІаш дола декхараш тешаме кхоачашдара ларда тІа».

Цу итт принципах хІаране шийна чулоац дунен халкъашта юкъерча отношеней Іалаьмате йоккха исторически опыт, дукхача бІаьшеренашка адамлено паччахьалкхенашта юкъерча гІулакхий эгара нийсонагІа йола формаш лехарах хьахиннараш. Іалаьмате боккха лоархІам болаш да иштта исторически практике духьашха уж еррига положенеш чІоагІа демократически машар практически Іалашбе могаргдола бІарччача цхьан хІаман, хада йиш йоацаш вІашагІйоаллача цхьан комплекса хьисапе дІаоттаяр.

Хоьш долча бесса, уж еррига положенеш дІаихайкхаьяьр 33 европейски мехка а США-и Канадая а паччахьалкхенаштен правительствашта керте латтарашна цу положеней сий де а совещане дакъа лоацаш йолча еррига паччахьалкхенашца леладеча гІулакхашка цар политически социальни системашка, географически положени, экономически дегІаахара боарамга хьежа доацаш уж чакхьяха а официально шоашта декхар тІайийцача Хельсинке кхиначa еррига европейски совещане ТІехкхьарча акта тІа. Цу факто ше, хетаргахьа, дикка тешал ду уж дукхьал хилча бакъахьа хеташ дола е субъективни хетарех хьакхенар доацаш, дунен халкъашта юкъерча гІулакхий хІанз латташ йолча практика обобщени хилара. ХІаьта, нагахьа санна, Советски Союзо шийи кердача Конституце тІа цу принципашта лоацца воспроизведени яьяле, цунца хьахьокхаций цо дерригача мехкашца машаре яха, баьча барта тІера ца яла лаьрхІа ше хилар?

Дунен халкъашта юкъерча гІулакхий даькъера Советски паччахьалкхен хувцалуш йоаца позици латт, машарен демократен проблемаш хада йиш йоацаш вІашшиш ювзаенна хилар къоабалдарах. Бакъдолаш да, машар алхха демократически бар мара чІоагІа хулалург ца хилар, вешта аьлча, къахьегамхошта хьалхашка шерра политически, экономически, социальни прогресса накъ хьабеллар, шийн хьаштдар лелара эша паргІато лур. Чуреца арахьарси гІулакхаш шийна мукъагІа арахьара юкъегІертаяш кхьенккха а хІама доацаш къестаде йиш хулийтар. Демократически бокъонаш ювца даьлча, царех эгара керттера яр лоархІ вай вахара шийна йола бокъо, вешта аьлча, халкъий машарах кхерамзлененен йола гаранти.

Цу тайпара, вай лерхІаш да, машара гІулакха толам, къаьстта а вай деношка — оьздангара социальни хувцамаш хулачен къона къамий паччахьалкхенаш хьахулачен хана, адамле капитализмагара социализмага йовлача заманагІа —, хьоадам беча даькъе машарен демократен проблема къахьегаш болча наха шоай бокъонаши идеалаши бахьан лоаттабеча юкъарча къовсамцара, гуччахьа е къайлагІа, амма дилла а машарал демократени дукхьала хулача империалистически реакце низашцарча къовсамцара бувзам айха хиларах тийша ба аьнна. «Дунен социалистически даькъо, — йоахар Л. И. Брежнева, шийн чурча дегІаахарцен дунен халкъашта юкъерча гІулакхашта тІададахарцен дика масал лу малагІча наькъаца дикагІа къесталургья адамленна хьалхашка уттІаш йола йоккхий проблемаш яхача деша даькъе. Амма еррригача адамлеина хьалхара уж къестае, хоьш да, цун йиш яц. Укхаза эшар да хІара мехка халкъо цу гІулакха къетамца низ тІабахийтар, дерригача мехкаша, дерригача халкъаша шерра а конструктивно а цхьана гІулакхаш леладе деза. Советски Союз дувцилга а йоацаш цу тайпара цхьана гІулакхаш леладара тІехьа я».

Вадим КОРТУНОВ,
АПН политически обозреватель.

Политически экономически дешара хьалхарча занятешка

ГӀУЛАКХ ЛОСТАМ БОЛАШ ЛЕЛАДУ

Укх шера политически, экономически, массови формай дешаро 1066 саг чулацае ГӀ. Ахриева цӀерагӀча Назрановски «Электроинструмент» заводе. Экономически дешара школашка шоай идейни боарам лакхбеш ва 709 саг, политшколашка — 99, коммунистически къахьегама школашка — 187, комсомольски дешара системе — 71 саг.

Укх карарча шера экономически дешарен комсомольски сетерчен 17 школен кружокен «Производства эффективности балха динали лакхъяра йола хьалхалатта опыт», «Технически прогресси экономикен», «Правовой знаней лардеш» яха керда темаш Ӏомаергья. ХӀаьта дешара ерригача формашка керттера терко марксизма-ленинизма классикий, КПСС XXV съезда, цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленумий материалаши соцамаши, новкъоста Л. И. Брежнева а вай партен правительстваи кхыча кулгалхой а производствени хьамаьлаши Ӏомадера тӀаухийтаргья пропагандисташен ладувгӀарашен.

Хьалхара валлтош оррига школашка, кружокашка ерригагӀа хӀана бац дьнка ладувгӀараш тӀаболаши цар хьинарс дакъа лоацаши чакхъьлар. Царна юкъера а шоаш цу занятешка деш хинна къамаьлаш чулоацам болаш хилийта, наха кхетадергдолча тайпарен цар бехам тӀаозаши вӀаштӀехьдаха харца белгалбаха лов пропагандисташ: инструментальни участка начальника заместитель Щеглов Александр, сборочни цеха начальник Костоева Марем, производственно - диспетчерски отдела начальник Чахкиев Яхьья, Министерства заказаш кхоачашдеча цеха начальника заместитель Дошлакоев Ӏалихан. Юкъьанца деш шоаш тӀеийца гӀулакх цар хорта болаш дӀадоладе аьттув баларо керттера маӀан дувза доагӀа уж цу гӀуликха дерттӀа кийча яь хьабахкарца, наха юкъе кхотамо болх барo дикагӀйолча формаски методаси уж пайда эцара чӀоагӀа тӀаккхуваш хиларца.

ХӀаьта цу дакъе шийгара доагӀаш дола дакъа юкъедихьад заводе вӀашагӀъеллача методически совето а. Цу хӀара член школашка хьалхара занятеш мишта вӀаштӀехьъяьхай хьожаш тӀахьожам лоттабеш хилар.

И. БАЛКОЕВ,
завода методически совета председатель.

ФУ ДЕ ЛЕРХӀ хъайбай боахаме?

Хьайбаш леладелга — юрта боахама керттерча лостамех цаӀ ба Наьсаре районе. Цхьабакъда, тайп-тайпара «бахьанаш» а кийслуш, хӀара шера дуккхача маьха зенаш ду цу боахамо пачхьалкхенна. Кховчамболаш да дӀадахача цхьан 1978 шера дукхьал хьайбай боахамо района совхозашта даьзе цхьа миллиони 400 эзаря сом совгӀа да аьлча, цу дакъе «Назрановский» совхозо — 800 эзар сомаш «Октябра 40-шу» яхача совхозо 470 эзар соми. Шерагара шерата кхоачашъяц боахамашка доагӀаш дола хьайбаш цигта хилийтара планаш, лоха я цартара хьайоаххха продукци.

Фуд районе хьайбай боахам лакхбара деш а де лерхӀаш а дар. хӀанз лелача тайпара дӀахо лела йиш мичай гӀулакхаш? Цу хаттарашта жоп луш, юрта боахама районни управлене начальника Сагов Султана душ.

— Ховш долча бесса района совхозашмара доахан (царех да вай къамаьл) вӀошагӀъйина тайпаш долаш да. ХӀаьта царгара хьайоаххха продукци а — дулх дале а шура яле а — цунга хьежина мара хилац. Цудухьа ма хула сихагӀа уж хьайбаш хувцилга, дикагӀдолча фух дола доахан доладелга ба районе хьалаьцарех цхьа никъ. ДӀадахача шера кхаь совхозо 949 шинар доаладаьд ийца — арен цӀеча фух оалаш долча доахах — кхыча областашкарех республикашкарех. Совхозашка кӀал хиннача доахах хьа я къоастадаь, лаьрхӀа бӀаргаӀунали теркама а болаш леладу уж шинараш. Укх шера «Назрановский» совхозо кхы а ийцад укхамо 148 шинар, хӀаьта цу чакхдалелехьа «Маяк» яхача совхозо доаладе лерхӀ ши бӀаь бежан. ДӀахо а дӀахьоргба из болх.

Доахана фу эргадаьккхарцей дикагӀа тоадарцей дувладенна доцӀ да царна ду Ӏуналанал лакхделга. Цу гӀулакха лаьрхӀа района фермашкара кьаьна помещенеш товешш тарлучча бесса механизаци ешм латт. Ишта балхаш даьд «Экажевский». «Маяк», кхыйолча совхозий фермашка. ХӀара ферме доакъар кийчдеш йола цех, е кухни вӀаштӀехьъякха лерхӀ районе. хьайбашка дӀакхоачашдола дерригa доакъар кухло гӀолла кийчдаь хургдолаш. Цу дешо доакъер зезьа из дойтарал совгӀа, цун «хьоамал» а ма юшш лакхье торо хулийтаргья.

Иза дӀакхоачача тайпара кердагӀйола балаш, хӀанзара комплексаш хьалъелтеи цунца хьайбашта ду гӀулакх лакхделган ба цхьаькха никъ. «Октябра 40 шу» яхача совхозе хьалъль а яьнна, хӀанз болх бе йолалуш я кердагӀйолча техникаца ӀалашъяЬ 800 Ӏатта лаьрхӀа шурий комплексе. Укх денош ка из хьаэцаш комиссе хиннай. Боазаргбоалаш аттача баргба хьайбаш леладерий къахьегам комплексе болх бе йолаелча.

Массехк шу да цу совхозе, ТӀой-Юрта, кьона доахан дулха кхоабаш йолча кердача комплексо болх бу. Цига хьалкхедаьча доахах массехк парти пачхахьалкхенна дӀаенний укх шерашка. ДӀахо йодача хана цу комплексах е лерхӀ Грозненски районера «Загорский» яхар саина йола массехк боахама доахан дулха леладергдола объединени. Цо новкъостал дергда йоагӀача кондицега кхоачашдеш хьайбаш доретадe а бӀаргтӀача партешца уж дулха дӀаделга вӀаштӀехьдакиха а.

Зоотехнически болх дуккха а дикагӀа хила безаш ба цхьайолча фермашка. Нийсду кьалуча халага йлаьча доахан а «шинараш» да яхаш леладеш моттигаш. Из сенлухьа леладу хови да. Искусственни осеменене гӀулакхаш цхьа бахьен, дукхьал даь ця алийта, мара леладеш цхьайолча фермашка. Хьайбай боахамий специалисташта хьалхаца оттадаь декхар да зоотехнически учета гӀулакх овлаитара хувцилга. Журнал хьадийлача гуш хила дева малогӀа бежан малагӀча хьале да, малагӀа етт маца бахна безе, лоацпа аьча, ферма дизза сурт. Из болх шоай терваеа а тӀахьожама а кӀаллоаттабе беза зоотехникаша хӀара совхозе, хӀара фермe.

Дукхадар де дела боахамий хьашташа дӀадехача тайпара ветеринарни болх тоабаро а. Хьайбашта деш дола профилактически гӀулакхаш, цамогаш хиннарашта дарба делга, кхыдараш хӀана а хила дезачоа гаьнa да. Доахана ду гӀулакх, уж кхоабилга, чу-ара доахилга, хий моладелга дуккагӀйолча фермашка зоотехникаша оттаьча балха графикашкен дек распорядкагея хьежжа леладу. Цхьабакъда, уж телхаеш моттигаш а я. Цу тайпарча фермашка, дукхагӀча дакъе, наьха балха хьожхемаш а хул цунга хьежжe.

Къаьстта теркалде дезаш да доахан кхоабилга. Оалаш да: «шура Ӏатта метгех йоаллъ аьле». Кхабарга хьежжа хул шура а яхилга ле из. Лаххe мел дийтар кайдала хургдац хьайбашта ма оашш доакъар ца хилча. Бакъда, хӀара шера хӀана хилац аьна ца тоъаш хул из районе, дукха дов доннахьа чу ца ацаш, оргӀаш ца деш, кхом ца беш, лора ва деш.

Укх шера а бальац совхозашна оалаш бола доакъарий кхоачам. Ерригa район хьанийцача Ӏалашъяь йола 2080 тонн я, планагӀа 4,5 эзар тонн йоагӀача, сенаж — йиъ эзар тонн, е кийчъе езачох ах мара кийчъяьнц, силос 27400 тонн оладй планагӀа йоагӀар 30 эзар тонн йолча, бальций хьар — кхо бӀаь тонн гаргга, эшар цхьа эзар-тонн долча.

Укх шера итт эзар гектар совгӀа ва бола ялат чуийцад районе. Хьукъам во хиннабац: 18.5 центнер хӀара гектара тӀара. Ялатий хьувкъамгара йола коэффициент (0.7 — 0.8) лаьрхӀача 15 эзар тонн совгӀа ча гулде дезаш яр совхозаш доагӀарийна а кӀаллъарцара а. Гулдаьр 8300 тонн совгӀа мара дац. Иштта ба таханарча дийнахьа доакъарий кхоачам. Бакъдар аьлча, хӀанз чуэцаш латташ хьажкӀаш, шекара свеклаш а районе. Цар чоъах Ӏалашде йиш я 6 — 6,5 эзар тонн гаргга гӀожа доакъар. ТӀаккха а тӀолац из эшачоа гаргга.

Иштта нийсденнача гӀулакхо хьайбаш леладерашта хьалхашка оттаду декхар да Ӏалальмате чӀоагӀа кхом болаш доакъарий хӀара килограммах пайда эцилга, лаьрхӀа уж лораделга.

ХӀара ферме Ӏалашдаь доакъар цӀенхашта учето леладе, вӀаьла а вӀаштӀехьа долча кухнешка гӀолла кийчдеш из хьайбашта делла, бебашха доацаш из гӀулакх леладе безаш болтарцара къаста — иштта я совхозашка укх шера оттие лерхӀа норидок.

Таханарча денга районе йоаккхаш йола хьайбай продукци яккха йиш йолчудгаьнна кӀезигагӀа я: юкъера лаьрхӀача хӀара Ӏаттагара дийнахьа йоаккха шура 5 килограмм совгӀа хул, хӀаьта хьайбашта (кьоначарна) тӀаххета дулх — 270 грамм. Геттара лоха цифраш я уж.

КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума соцамашка лаьрхӀад цхьайтталагӀча цхьайтталетке мехка хӀара Ӏаттагара йоаккхаш йола шура 3 эзар килограммага кхоачае, дулха дӀалуш дола доахан чу а кхаьба 400 — 450 килограмм дозал а долош мара дӀа ца тела. Цу цифраш хьоггехьа а тӀехбаьнна болхлой района фермашка болаш ба. Царех ба «Октябра 40 шу» яхача совхоза доярхаш Лаурбенова Зина. Дзаурова Мадинат; районе эгара дикагӀа толамаш доахаш хьайовгӀа «Маяк» яхача совхоза Ӏовсий леладу Базалаева Либетан. Шера хӀара Ӏаттагара 2500 килограммчаа совгӀа шура йоаккх юкъера лаьрхӀача «Октябра 40 шу» яхача совхозе А. Гиреев керте латтача кхоалагӀа ферма доахан леладераша. Иштта цӀераш кхы а яха йиш я.

Цар опыт баха товала массанега дӀакхоачийтилга. Йоазош йолча торопех (хӀаьта уж йолга гуш ма дий) ма хула оасаргӀа пайда эцилга, юххера а, хьайбай боахамах пайда а луш дола юрта боахама дакъа делга да тахан наьсархой сий дола декхар.

З. ДАУРБЕКОВ.

Совхоза перспективаш

«Советский» совхоз вӀашагӀъеллай 1976 шера «Нитушский» совхоза хьалха хиннача цхьоалагӀча отделене ларда тӀа, керттера лостам комсаш леладелга а болаш. Цул совгӀа, боахаме доахани жай леладу, ялаташ, технически культураш хьалкхою. Боахама хьацгаш кхоачашдара бацалдараш лелладу. Цу дерригача доакъошка лерттӀа болх дӀабяхьара оца тайп-тайпара техника я совхозага.

ХӀаьта а ше вӀашагӀъеллача дова хьалхашка латта декхараш дизза кхоачаш ца дулуш, тӀехьадусача боахамашта никъе йолаш хьайоагӀа. ХӀара шу новагӀо пачхьалкхенна зе деш чакхдаьккхад боахамо.

ДӀахо йодача хана гӀулакхаш иштта хила йиш йоацилга кхета а деш, партийни организаце хьалхленца совхоза кулгалхошеи специалистащеи укх тӀехьарча хана дӀадоладаьд кхаши хьайбаши леладара культура лакхъелга. ХӀанзехьа а гуш да цох хьахулар.

Укх шера чӀоагӀа йокъал латташ хаоттама хьалаш хинцадале а, хӀара гектара тӀара 18 центнер йолаш кабола ялаташ чуийцад оаха. Хьувкъама план кхоачашъе вӀаштӀехьдаьнадеце а. соахварчул шозза лакхагӀа ба из хьокхам. ХӀаьта эгара хьалха дикагӀча агротехнически ханашка мукх дӀабийнача кхашкара хӀара гектара тӀара 28,5 центнер ялат чуийцад. Цо торо сийнай боахама укх шера пачхьалкхенна ялат дӀадалара план кхоачашъе: Даьхенна дӀаденнад 881 тонн ялат. Цул совгӀа, хӀана гурахьа дӀаде дика фу а Ӏалашдаьд оаха.

ДикагӀа да укх шера хьайбаш леладара хьокхамаш а. Нийс бетта план толамца кхоачаш а еш, совхозо пачхьалкхенна дӀаденнад 40 тонн дулх, ехкай 255 тонн шура.

Дика хьокхамаш даьхад совхоза жа леладераша а — хӀара бӀаь жийна тӀехьа 120 Ӏаьхар хьалкхебаьб цар, дӀадахача шера 44 мара ца хиннавa. Цо торо еннай дикагӀа жа Ӏул вӀашагӀдолли.

Ши-шегӀа хьахиннадац уж хьокхамаш. Дукха болх чакхбаьккхаб фермашка хьайбаш леладара культура лакхъеш. Шурий ферме а жа латтача моттигашка а хий диллад, тоаьнй зоотехнически учет, чӀоагӀбаьб хьайбаш кхабарaн царна Ӏунал даран тӀехьара тӀахьожам. ЛаьрххӀа кьовсам лоаттабу доахан Ӏаьхара ва дитаран хьайбаш ца дойтаран тӀехьа.

Фермера детта доахан 12 — 16 шу долаш кьаьна да. Цудухьа цар фу тоадара болх дӀаболабаьб оаха. Укх шера совхозо ийцад фуна лаьрхӀа 100 шинар. Цул совгӀа, ферме а хьалкхеду дикагӀча фух дола детта доахан. Укх шера оаха шура кӀезига луча кьаьнача доахала метта ферме дӀаоттабаьб 37 дукхьашха бахка етт. оахош хьал а кхебаь, хӀаьта пятилетка чакхйоалаш фермера дерригa детта доахав фу тоадеш хувца лерхӀ оаха.

Совхоза механизатораша доахан кхоабача ферме хьалъяьй мукх кийчбу цех. Укх шера хьалъяь лакха лерхӀ доакъар кийчду цех а. ХӀанз хьалдаь доалаш латт 170 Ӏаьса лаьрхӀа керда кхий. Ӏаьна кийчо яьй доахани жаи латтача моттигашта.

Оаха лерхӀачох, укх шера боахамо кхоачашдергда хьайбай продукташ яхарен пачхьалкхера йохкарен декхараш. Социалистически лаь а йоаржаь. цу тӀехьа хьинаре кьовсам лоаттабеш хьабоагӀа совхоза доахан леладераш хӀанз.

Тешшаме ларда еллай пятилетка чакхйоалача шера дика хьийкъа ялаташ хьалкхедара а. План кхоачаш а еш, эгара дикагӀча агротехнически ханашка 1000 гектара тӀа дӀадийнад механизатораша на бола ялат. Цул тӀехьагӀа кхаш катонашка Ӏотоладеш шьр я даьд. Хоза хьалтӀадаьна дӀаэттад на бола ялаташ хьалхагӀа дӀадийнача кхашка.

Дукха болх чакхбаьккхаб совхоза механизатораша кхаш леладара культура лакхъеш. ДӀадаьхад ца эша наькъаш, гӀаннаш, тоаьйи цӀенъяьй наькъий йистош, массапахьа планировка яь шаьрдаьд кхаш.

ХӀанз сихонца генараш хьаьжкӀаши чуэцаш, доакъар Ӏалашдеш, бӀаьсти дувча ялатешта яьб оахаш, кхыдола гуйран балхаш чакхдоахаш ба совхоза механизатораш. Цхьа эзар совгӀа гектара тӀа дӀае лерхӀ совхозо бӀаьстан культураш. Цу дерригача кхашка ханнахьа дика аьха яьб хулийтаргья оаха.

Лакхе белгал ма даьккхара, совхоза балха керттера лостам ба комсаш леладелга. Цудухьа къаьстта терко тӀайохийташ лелаю оаха боахама из оагӀув. Укх дьъ шера дӀаегӀа 524 гектар я совхоза комсий плантацеш. Царех 263 гектар къаьст-къаьстачи нахага дӀаенна цар Ӏунал деш я, цу юкъе Инаркъерча школа дешархоша лелаеш йола 45 гектар а йолаш. ХӀаьта юхейнсараш совхоза комсаш лелаеча бригадай болхлоша лелаю.

Укх аьхки ханнахьен дикен чакхдаьхад комсий кхашкара дерригa балхаш. Цудухьа оасарех цӀенен дикен я плантацеш. Комсашта оасар деча къаьстта хьинаре болх баьб дешархоь производственни бригадо школа директора М. А. Картоевой хьалхленца.

ДӀахо йодача хана ерригa комсаш къаьст-къаьстача нахага — «гектарникашка» дӀаяла лаьрхӀа да тхо. Из пайдане да наха а боахама а.

Укх шера планах 200 гектара тӀа керда комсаш дӀайогӀа езаш дар тхо. БӀаьсти оаха уж дӀаегӀий 143 гектара тӀа. 90 — 95 процент дӀалетай уж. Юхейнсараш укх гурахьа дӀайогӀа лерхӀ.

Къона боахам хиларах тарра, шерра дӀахьо совхозе керда гӀишлош хьалъелга а. Таханарча декхарашка хьежжа реконструкце а яь тоаьйи МТМ. Ӏай Ӏанарца БӀоахъергйолаш кийчъяьй из. Керда хьалдаьд 170 Ӏаьса лаьрхӀа кхий, хьалъяь йоалаш латт 1000 тонна лаьрхӀа ялатай склад, пилорама. Комсашта тоха йолхаш кийчъеш йола истанда хьалъяьй. Инаркъе хьалдаь даьнад совхоза чоах шиппа фусам йола нах чубаха кхо цӀа. Царех шиъе чу газ чуйиллай. Хьалдаьд юртбоахама техника лоттаро дола кхо. Инаркъе гӀишлош хьалъяра генеральни проект оттаьй. Цу проектах укхаза хьалъе лерхӀ совхоза контора, гараж, 400 моттиг йола клуб, нефтебаза, юртбоахама машинаш латтача кхо кхоашеш, кхыйола боахама а культурни аьхара а гӀишлош.

Дуккха балхаш чакхдаьтад совхозе продукцега дӀадолар кӀезигдаро а. Доахани жаи латтача моттигашка хий хьатӀадоагӀаш турбаш ехкай. ХӀанз шинна а тракторни бригаде хий диллара а проект оттаьй. Цу гӀулакха эша турбеш вӀаштӀехьъяьхай. Дукха тракторашш машинаш лелайора оаха хьалха фермашта, отарашка, бригадашка хий кхухьаш. Боахама чӀоагӀа пайдана да уж кхыча балхашта мукъалир.

Бухсоццача кхаьчача, дерригa юкъара рузкъа хьакхоллараш ба шоашта тӀадилла гӀулакх дизза кхоачашдеш, хьинар ца кходеш хьабоагӀа нах. Царна юкъе ба механизатораш Доскоев Хьажбикар, Каргамаьов Амади, Бархаьоев Аьхмалхан, Богатырев Умалат, Картоев Салангира, Гурахев Махьмадгири, доярхаш ӀабӀиат, Марем, Дибa Картоева гӀар, жа лелалеш вола Цицкиев Уматгири, гӀишлош еш вола Картоев Бахьаудин, комсаш лелаерий бригадир комсомолка Картоева Фасимат, шофераш Хамхоев Хьамзат, Котиев Баматгири, МТМ заведующи Саутиев Ӏаддал-Салам, тракторни бригада учетчик Умаров Элмарза, дуккха кхыбараш.

Боахама хьалхашка латта декхараш дизза кхоачаш а деш, къона совхоза хьалха латтарий мутӀарашка шоаш йоаккхаргхиларах тийша ба тха болхлой.

С. ЦЕЧОЕВ,
МагӀалбикерча «Советский» совхоза директор.

Доазол дехьара

Германски Демократически Республика — 30 шу

ГДР: таханеи кхоанеи

ГДР-е кхоана дездеш дола къамаи шей — немецкий лаьтта эгара хьалха болхлойи ахархойи социалистически пачхьалкхе вӀашагӀъелла 30 шу дизар. Из доархӀаме исторически событи хила йиш йолаш хиннай немецкий халкъ котало а йоаккхаш Советски Эскаро машарга, демократега, социализмага бода никъ цӀен а беш гитлеровски фашизмах мукъаладаккхар бахьан долаш. Халкъа Ӏаьдал латтача шерашка империализма политика юхейита халонаш эла а еш республика къахьегацхоша донихий толамаш даьхад вахара дерригача доакъошка. ГДР тахан — дунен тӀа эгара чӀоагӀагӀа индустриально дегӀабенача мехках цаӀ я. Советски Союзацеи вежарашха долча кхыча мехкашцеи айхха цхьоагӀо а лелаеш республика бӀубенна социалистически дегӀаена общество хьалъяра, тӀехь - тӀехьагӀа коммунизмага аларa эшаш дола керттердараш хьадара чакъагӀа йода. Германе тӀаьхитт шу хьалха эгара хьалха къахьегамхой пачхьалкхе хьахилар из дар немецки халкъа историе чухь хувцам хилар хинна ца Ӏеш хӀама. Цунах хилар дунен халкъашта юкъерча вахара машар, кхоякам кӀаьдбар, машаре цхьана дахар Ӏалашдара боккха доархӀам бола фактор.

СУРТА ТӀА. Германски Демократически Республика столица тахан.
АДН — ТАСС сурт.

ШИННА А ОАГӀОННА ПАЙДАНЕ ДОЛАШ ЦХЬАНА ГӀУЛАКХАШ ЛЕЛАДАР

ГДР хьахиннача хана дена дукхьашхарча немецки болхлой-ахархой пачхьалкхен къаман доходи промышленни производство тӀаккхийтай хьалхарьяр иттахьен шолагӀьяр бархӀаззен ахаззен. Халкъа боахама иштта йра урхале яккхаро йиш хилийтай бахача наха тӀайоагӀа цӀена ахчан доходаш пхеззa совъяха а цар материальни культурни хьашташ дикагӀа Ӏалаьде а. Из урхале яккха торо хиннай Советски Союзаца вошал тӀехь экономически а Ӏилма-технически а гӀулакхаш цхьана леладер бахьан долаш.

●

ЮХЬИГ

Немецки халкъ фашизмах мукъадаьккхачул тӀехьагӀарча хьалхарча шерашехьа а цу ханарча советски оккупационни зоне СССР-ера хӀамаш хьа а кхухьаш Ӏалашбора баха нах эшарашца. Малхбузен державаш сепаратни валютни реформа а яь Германи шин дакъа екъа йолаенначa хана, СССР-о делар алкха столица — Берлин Ӏалашъяра 100 эзар тонн ялат. 17 эзар тонн гаргга бежанен баьцоергӀаех йоаккхен хьоанал, иштта кхыйола кхачан продукташ. ГДР хьалхара шин шера план (1949—1950 шераш) кхоачашъеш хиннача хана, СССР-о хьалльцар кьоначa пачхьалкхен экономикана хала хиина хьалхара юхьиг, эзар трактор, 540 грузовой автомобиль, 10 эзар тонн прокат. хӀаьта иштта прокатни станаши кхыйола оборудовани енна. Цо 50 процент лохйир репарацеш. ГДР-а 100 миллион сом кредит делар. Из лоацца перечень кхоачамболаш я мехка эгара халагӀа хиннача хана ГДР къахьегамхошча мел доккха гӀо новкъостали кхаьчар Советски Союзагара кхетадара.

●

ЦХЬАТАРРА БОКЪОНАШ ЙОЛА ПАРТНЕРСТВО

ХӀалекьаь хинна ГДР экономика дегӀа ме йоагӀа а чӀоагӀ ме лу я, цунах советски промышленностен юрта боахамен лоархӀаме партнер хилар. ГДР товарообмена 40 процент гаргга Советски Союза — цун эгара йоккхагӀча арахьарча торговле партнера — дакъа кхоач. Цунна цхьана СССР арахьарча торгови обороте социалистически мехкашта юкъе хьалхара моттиг лоац ГДР. ГДР-ера машинани оборудовании я тахан болх беш Советски мехка йоккхий гӀишлош хьалъеш латтача дуккхача моттигашка. Уж я, масала, Камски автомобильни заводе оттаь кузнечно-прессови оборудоване. Эрфуртски комбината иза бола прессаш. Карарча пятилетке бархӀ миллиард марка дӀайоккхий таргья ГДР СЭВ мехкашкара, эгара хьалха Советски Союзера бийдал йоалла моттигаш караерзаяра.

Цу тайпара бокъонаш цхьатарра а йолаш цхьана гӀулакхаш леладар Ӏалальмате пайдане да шинна а оагӀонна. Германски Демократически Республика хьоадайнча, цунна къаьстта лоархӀаме я е аспекташ. Советски Союзера хӀанзарча ханара техника халкъа боахама интенсификаци яра эшаш я. 1976-ча шерагара 1980 шерата кхаччалца социально - политически программата хьежжа плана тӀа белгалдаьча тайпара къаман доход 27,9 процент лакхъяра рационализаце гӀонца шер-шера 130 эзар сига лоархӀам бола балха хана фонд мукъалха езаш ма яй ГДР.

ГДР шей лоадама бийдал ца хиларагӀа а цунна эшашъяр ерригa а хӀана яц аьнна. Советски Союзо лоттаеш хиларагӀа а вӀаши дага а баьнна Советски Союзера йӀаьхача хана лоаттаергйола бийдал я халкъа боахам дегӀаахара тешшамеча перспектива кӀийле а хинна латтар; пайда эцача мехкдаьтта, бос болча металлий, аьшка руда, хаун 90 процент импортах латт, хӀаьта Ӏалама газ — 100 процент.

Эшараш лоттадерах болча йӀаьххача хана лаьрхӀа баьча барто гаранти лу арахеца промышленни продукци дӀалхийта тешаме моттиг хургхиларах. Советски Союза доккхийча заказашта торо хулийтаргья тохкамен опытно - конструкторски балхаш интенсивно дегӀадоаладе, промышленни база оргаьккха тое.

●

ХЬАТӀАЙОАГӀАЧА ХАНА ЛАЬРХӀА ЦХЬАНА ХЬЕГА КЪА

Германе Социалистически едини парте деккар оттадаьд карарча пятилетке Ӏилма-технически прогресса чотах къахьегама овсарле 80—70 процент лакхъен промышленносте материалаш дика кхоелга Ӏалашден аьна. Интенсификаци иштта лакха хила езаш хилара бахьан да ГДР экономика экстенсивно дегӀаахара тороаш практически кхоачееннa хилар. ХӀаьта оаха Ӏалальмате дика кхотаду, из декхар кхоачашдара торо алхха Советски Союзаца айхха цхьана гӀулакхаш леладеш хилча мара хург ца хилар.

ХӀанзарча ханарча технологе дакъера лоархӀамегӀа дола тохкамаш практически СССР институтащеи предприятещеи цхьана даьд. Шведте, масала, хӀанзе а пайда эц цхьана оттаьча мехкдаьттах хьачан белок яккхара технологех. ХӀаьта «Лойна» заводашка хьалъеш латт «Полимир-60» яха дунена карагӀдаьннача эгара лакхагӀчарги хьежжа йола лакхача давлене полиэтилен прахеца установка (цул хьалхьагӀара «Полимир-50», хӀанзе а болх беш я Новополоцке). Цхьана оттa а нь шинна а мехка хьаькъаь замхалегирования болаташ лоаладу плазменни пишкаш дунен тӀа шоаш моргаш кхы йоаллаш я. Цу масалаша а дуккхача кхыдараша а йоах, вай цхьана леладу гӀулакхаш беркате а перспективни а да.

Социалистически экономически интеграце Комплексни программага хьежжа хӀанз координаци еш а вӀаши нийсъеш а латт хьатӀадоагӀача пхе — итт шера йола цхьана уггаю планаш. Экономически Ӏилма-технически дакъе шин мехко цхьана лелалеча гӀулакхий керда лагӀа хила деш я оттаьь ила йоалла 1990 шерага кхаччалца йолча къа лаьрхӀа производствена специализаци кооперировани яра программа. Из оттаяра хьакъехьара йоагӀаш йола ориентаци елар Крыме шоаш вӀашагӀбеттабешача хана Леонид Ильич Брежневен Эрих Хонеккерен.

Цу тайпарча бартех шоай мехка экономика стабильно дегӀаахарен социальни прогрессен кӀийле лерхӀ ГДР къахьегамхоша.

Герке ГУММЕЛЬ.
(АПН).

30 ШЕРА БАЛАМАХ БАЛАМ А ТЕХА СОВЕТСКИ СОЮЗАЦА ЦХЬАНА

ГДР 30 шу диларе шей чакхдоал СЕПГ IX съезда решенеш кхоачашъелга дӀахо дахьара наькъаца. Цу съездо хьалхьоайир болхлой класса, ахархой-кооператорий, интеллигенце, ерригача къахьегамхой юбилейна кийчо яра дакъера инициатива. Политически хьинар чӀоагӀа айдина болча тха мехка гражданаша хоалуш дакъа лаьцад республикен социалистически пачхьалкхений еррига содружествон масса а оагӀорахьара чӀоагӀъялча. КПСС-царен кхы а йошал долча партешцарен вежарий цхьоагӀо кӀоаргъеча, дерригача дунен тӀара машар чӀоагӀбеча.

Таханарча дийнахьарта тхоай толамехи хьатӀайоагӀача хана йолча тхоай йоккхача планехи дувцача хана, оаха из дув тхоай къахьегамхой хьинареча къахьегамна сацам. иштта германо-советски доттагӀалленен цхьана гӀулакхаш леладарцен. Вай халкъий доттагӀал хьахиннад немецки лаьтта керда демократически пачхьалкхе хьахулаш лаьттача халача шерашка. Советски халкъо, КПСС, Советски правительства цехаддаш даьча гӀоно денгара денга дуккагӀа хулийтар тха мехка кхоане Советски Союзацарча айхха хьача а дохаргдоацача а доттагӀалца ювзаенна хилар гуш хинна нах.

1975 шера 7 октябре Эрих Хонеккерен Леонид Ильич Брежневен Москве кулгаш яздир вай халкъашта юкъерча доттагӀалах, цхьана гӀулакхаш леладарах, вӀаши гӀо дарах долча Договора. Цу тӀа белгалдаьккхад «Советски Социалистически Республикай Союзеи Германски Демократически Республикаеи юкъе марксизм-ленинизман социалистически интернационализман ларда тӀа латта айхха йола вежарий цхьоагӀо хьахинна хилар».

Са белам ба, вай пачхьалкхений торгови договораш шоай масаттабашка дила лача уникальни хиларах, экономика, Ӏилма, техника, дахьера бӀаьш дола декхараш юкъарчал доацаш цхьана гӀулакхаш леладара тома чу къестадарах йоазаш йолча фантаща уллув, хьалхарча аргӀана вай мехкашкарча гражданашта юкъе цӀенача дег тӀара леладу айхха дола бувзачаш белгалдаха.

Цу бувзамаша эгара хьалха хьагойт германо-советски доттагӀалена Общества (ОГСД) а ГДР-царча доттагӀален Советски общества а деш дола балхаш. Укх цифраша хьагойт тха организаце болх мишта баьркаб. Германо - советски доттагӀален Общества мутӀарашта юкъе 5.5 миллион член ва 90 эзар предприяте, дешара заведене, Ӏилма-тохкама института коллективаш я «германо - советски доттагӀален коллектив» яха сийлен цӀи яккхара къовсам лоаттабеш. Общества шер-шера вӀашагӀдехкача доттагӀален вӀашагӀкхетарашка гуллу тха мехка миллион совгӀа бола гражданаш. Шей германо-советски доттагӀален 24 дӀагӀа шерра балхаш ду цо Советски Союза вахара ерригача сферашта пропаганда яра.

Идейно - политически культурни болх беча хьинаре масал гойтар, «Фройндшафт — дружба — ГДР 30» яхача дуккха нах юкъе боагӀача болаше инициатива гойтар, цунах дӀахада йиш йоаца социалистически пачхьалкхений содружества дакъа из хиларагӀа тарра дешаца а гӀулакхаца а тхоай социалистически республика чӀоагӀъяр. Ленина мехка вежарий цхьоагӀо кхы а айкагӀа хилийтар шоашта тӀаратта сийлен гӀулакхи дехари лерхӀаш а кӀевнаб хӀанз лерхӀаш а ба германо-советски доттагӀален Общества членаш. ОГСД XI съезда решенега хьежжа шей аргӀанара декхар хет организаце, тха халкъ мукъадаьккхари цун тешаме союзникамаларан дунен халкъашта юкъерча кхерамзаленен тӀехьара къовсамко хиларагӀа тарра Советски Союза лоархӀама кхы а шерагӀа пропаганда яр. ГДР-ен СССР-ен предприятешта, районашта, округашта юкъе айхха дола партнерий бувзамаш оттарах даьнца беркат дӀагойташ дола дуккха масалаш доаладе йиш я.

Оаха лерхӀ КПСС-ен Советски пачхьалкхени опытах Германски Демократически Республике дегӀаена социалистически общество дӀахо хьалъяра йолча опыта эшьхера гаьэ.

Курт ТИМЕ,
СЕПГ ЦК членалла кандидат, германо - советски доттагӀален Общества генеральни секретарь.
(АПН).

ГДР. Города Дрездена центре — «Фрауэнкирхе» яхача собора ларда йоахаь кӀалакьаьча (1734). КӀуро Ӏаьрждаь пенаши Ӏохийрца гӀирсаши шоаш хиннача тайпара дитад, хинна тӀом дагаухийтен дӀахо йодача хана из ца хилийтара нах тӀахьехен.

АДН — ТАСС сурт.

Кхоана—хьехархочун Ди

Художника В. Жабсис «Халкъа хьехархочоа — безам сийлен!» яха плакат. «Плакат» яха издательство.
ТАСС фотохроника.

ШКОЛЕН ПАРТОРГАНИЗАЦИИ

Советски Iаьдал дьаьнвачул тIехьагIа В. И. Ленина кулг яздаьча хьалхарча декреташта юкъе шиъ къаьстта лоархIам болаш дар халкъа просвещенех дола декрет. Парте школана хьалхашка оттадир социализма гIулакка мутIахьа бола дийша, хьакъял дола нах кхебара декхар. Таханарча дийнахьа мишта кхоачаш хулаш латт из?

Из декхар кхоачашдара эгара бехктокхаме хила еза школера партийни организаци. КПСС кердача Устава тIа а да партийни организацена хьехама системина, администраце гIулакхашта тIахьожам лоаттабе бокъо луш дола мутIараш. Коммунист волча хьехархочоа школа вахаре цхьанкха хIама «ловдам боашаш» хета йиш яц.

ДIадахача дешара шера шоай балха дика толамаш даьхад Карабулакерча № 1 йолча юкъерча школа педколлективо. 1021 дешархочох виъ мара шолагIча шера чувисавац. 378 дешархо оценка 4—5 йолаш чакхваьнав. Школа пионерски, комсомольски организацеш дикагIчарца лаьрхIар, районе дешара предметах йолча олимпиадех, спортивни яхьашка хьалхара моттигаш яьхар цар. Цу гIулакхаша хьагойт школа партийни организацен педколлективои шоай декхараш дика кхетаделгеи цар болх цхьа берт болаш белгеи.

Белгалбаккха тоам болаш ба математика хьехаш йолча Ю. К. Косяка болх. Цун дешархоашта дика хов из предмет, хIаьта царна ше кIоаргга знанеш да елча салоIам хулаш яц коммунист Ю. К. Косяк. ЦIеча лерйоахарий штабаи бераш дахача беча балхаи хьалхара бехктокхаме я истори хьехаш йола А. А. Володина. «Вай ленински комсомол» яхача кружока шеф я хьехархо А. Б. Шамардина.

Къаьстта чIоагIа теркам тIабохийт школа педколлективо дешархошта къахьегама хьехам балара.

Хьехархочоа ше хьехаш долчун чулоацам дика бовзарга хьежжа, цун эрудицега, говзалга хьежжа хургда балха толамаш а.

Боккха лоархIам болаш да кадраш хоржаши уж дIанийсъеши партийни организаце ловца даькъа. Школа администраце коммунисташа салачунга ладугIа, классии кулгалхой, методисташ хоржаш луш йола рекомендацеш теркал ю.

Керттерча дешасх цаI да хьехама программа йоаггIараша бесса кхоачашъяр. Ю. К. Косяка йиъолагIча классашка эрсий мотти математикеи хьехара анализ яр чIоагIа пайдане хилар.

— Парторганизаце школьни администраце гIулакхашта тIахьожам лоаттабар чIогIа дакъадоал тхона, — йоах школа директора Н. К. Никитинас. — Массанена хьалхара болх цхьайне бе вIаштIехьдаргдац. · ТIаккха цхьана из беш хилча, массайола педагогически проблемаш цхьана къоастаю.

Школера дIадолалу массаволча сага вахара наькъаш. Предприятей кадрай отделашка, колхоза кхашка, вузашка, дезале наькъа такилгаш школера дIадолх. Цудухьа урокашка ше хьехачул дукхагIа ха деза хьехархошта. ХIана аьлча, хийла цу наькъа такилгех бехктокхаме хургвар из ва. Деррига хоаш цхьанкха а дац. ТIаккха фу де деза?

Юкъарча вахара деррига хьисапаш, цун дегIадара законаш довзийташ да цхьа доагIа. Из — цIаккха а вахара юкъера шиъ лоархIам боаргбоаца марксистско-ленински хьехам. хьехархочун политически кхетам ба. Амма. цу гIуланха юкъе тахан а дукха формализм я. Цхьацца болча педагогаша тешаме бац шоай политически кхетам лакхбара болх. КПСС ЦК «Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» бола соцам арабаьнначул тIехьагIа хьехархой идейно кхы а чIоагIбала беза. КПСС районни комитеташа школан дезалаш шиъера болх дийябара гIо де деза.

М. ФРОЛОВ,
РСФСР школай заслуженни хьехархо.

СССР Конституце Денга

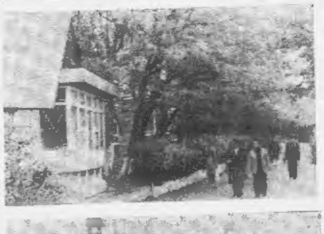

Вай мехка дезагIа дарех гIулакх лоархI наькъа узахцIено лорабега. Цудухьа цхьанкха капиталистически мехка йоацача тайпара дукха я Советски Союзе узахцIено тоаеш йола утреждеш — больницаш, санатореш, пансионаташ, салоIаре цIеноаш.

Мехка къаьмагIа ярех санатори я вай республикере «Серноводск - Кавказский». Цига дарба дайта ух мехка тайп-тайпарча мехкашкара нах.

СУРТАШ ТIА: «Серноводск - Кавказский» санаторе дарба дайташ бараш фега арабаьнна лол (хьалхара сурт), шахматех ловзаш бодхк.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ТХОГА ЯЗДУ

Къахьегама доттагIал

Дукхача хана дена традици а хинна дIаэттад Кердача Редантерча ткъаь йиълагIа номер йолча бархI шера школа коллективанеи Алханчуртски винсовхоза ялаташ леладераштеи юкъера къахьегама доттагIал. ХIара шера, хьехархой хьалха а болаш, школа дешархой хул совхозе къахьегама практике. Цар новкъостал ду винсовхоза ялаташи доакъараши хьалкхедеча гурахьа хьувкъам чуэцача хана. ХIаьта, совхоза говзанчаша дешархошта хьех ялаташи доакъари леладара «къайлеяш».

ДIабахача бетта бIаь ткъо дешархо вар совхоза болхлошта ялат чуэцача новкъостал деш, цар гул а яь хьайбаш кхоабача ферме дIаяхьийтаi йиъ тонн ябанхаш. Цул совгIа, комбайнаша хьажкIаш чуийцача кхашкара гульяьй пхи тонн, хIаьта хоржа к хоркаш цIенъяьй барайтта тонн хьажкIаш.

Дика къахьейгар юкъхьанпа хьехархоша Мурзабекова Тамараси, Терлецкая Раисаси, Махлоева Мовлатханен, эрсий мотт хьехача Нагоева Людмиласи, математика хьехача Льянов Мухарбиен кулгалдеча группаша.

Къаьстта белгалбаьнна къахьеташ бар ялхлагIча классера дешархой Албакова Фердовс, Евлоева Iайшат, Талаев Ювиал, пхелагIча классера Хамхоев Спартак; Баркинхоева Iайна, Султыгова Лода.

ХIана дешархой дIахо болх беш ба.

Шоай къахьегам а дешар а В. И. Ленин ваь 110 шу дузача денна хетаду дешархоша.

И. БАРАХОЕВ.

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

БЕРАШТА ХЕТАДАЬ ВАХАР

Хьехархо. Эгара хьалха хьехама мехка вай дугар из ва. Цо довзийт вайна дунен тIара тамашийна дараш, дикка дар е во дар къоастаде, хоаттун хьурмат де а цо Iомаду вай.

Везача хьехархочун самал, цо деш дар баькъахьа хеташ, назаморг де гIерташ, е де лерхIаш хул дукхагIа дола бераш. ХIаьта фу де деза берашта везийта, шиъ хьехам царга ма барра дIаоцийта?

Цу хаттара уйла ца еш жоп лургдар СоагIапчарча 19-ча школе гIалгIай мотти литературех хьехаш волча Куртоев Муса Испаевичо. «Бераш дукха дезар хьехархочун балха керттера дар да» — аьлар цо.

Баькъув из. Бераш дукха ца дийзача, царех хIаране оамал йовзаш ца хилча бухлургбацар иштта безаш шиъ болх.

25 шу да Муса Испаевича хьехархо волаш болх бу. Цун вахара юкъе дика мел дар, сакъердаме дар, халахетар берашца дувзадениа хиннад. Дика вовз из юртарча наха. Муса Испаевича хьийха дешархой хIана шоаш ба берашта хьехаш. Цхьацца шоай балха юкъе хало нийсъелча, хьалха урокаш ца кхетача хана сацна, хьехархо волча а баьхке, юха а цо бенна хьехам наькъабоал царна. ХIара шера Муса Испаевича дешархоех шиъ-шиъ кхоккха университета филологически факультета национальни отделене студенташ хул. Уих шера а къаьстта гIалгIай литературе дукха дезаш хиина цун дикагIа бола дешархой Галаева Зина, Галаева Марем, Булгучева ПаьтIамат хилар студенташ.

Цунца ловзаде йиш яц цун балха толамаш. Шиъ накас дукха безабалийта хилкъа багахбувцам. Кицаш фаьлгаш къаьстта дукха хов Муса Испаевича.

Дукха хет хьехархочоа берашца къаьста йоакха ха, сиха хул уж бIаргаго, царех эгара аьрдагIа долчунга кIелг лоставе, кертах кулг а хьекха «кхы ма лелалахь харцахьа» ала.

Муса Испаевича Сийлахьбоккхача Дай-мехка тIема доакъошхо ва. КIезига дац цун майрал, лепал къоастадеш тIем тIа тийнна соагIаташ. Каст-каста дех бераш хьехархочо царна шиъ тIема кхьачам дувца.

«МоастагIа геттара хорзагIвьнна хьувзача хана кхаьчар 252 гвардейски стрелкови дивизи малхбузе хьа. Со разведротаца вар,— аьле доладу Муса Испаевичта шиъ къамел. Сатийна, цхьа дош тупледа-лар кхераю дагIа берах—Днепр юхе, Корсунь-Шевченске, Ясcо - Кишеневске дов деш, Молдави. Болгари. Румыни. Венгри моастагIчунгара хьакхосанкхаш мийра летар дов зи...»

Дийца варгвоалаш дукха да уж салтечун халача наькъех дола дувцараш. ЧIоагIа сакъердалуш ладугI бераша «За отвагу» яха медаль шийна ялар хьехархочо дувцаш.

...«Разведрота командира прянах делар «мотт» ба аьна. Баьдеча бийсанна зIамагIча лейтенанта Владимир Костина кулгалдеш йола группа дхар задани цхоачашье. Сон са новкъост Дяндигов Ахьмади моттиг йовза хьалха вахийтар. КIеаг-дукха кииъ бича тхона бIаргадайра зIамига цIалгиш цуьнна юхе латта кхо-йиъ машина. Текхаш тхо цIеп юхедахача, цига ха деш саг вар. Гранаташ бе а ехна Ахьмад ара латтийсер. со цIен ни! дIа а йийлла цIагIа чуваьлар. Баьде йоагаш фатагена лампа яр. Цун сердалех кхIнинге латта топаши лаьтта дикка наб кхейтта бада фашисташ байра сона. Топа тата даьлча товсабелар кхайнанза баьхна хьацций. НаIарга латта советски салте бIаргавайча, шоаш кIаьхара бовлачара баьнна хайначи цар кулгаш урагIа дахийтарй».

Иштта мел да уж кинорежиссерашна тIарей мара вай кхуаш йоагIача тIехьенна ца довзаш дола хьехархочо дог лелаш нердадоахараш.

Урокаш йисте яьшачул тIехьагIа а дукха хул дешархой шоай хьехархочуга тIеиваа лаьца де хаттараш. Масса хана а лаьрхIе цар хаттарашта жоп тел цо.

ТIом йистебаьлча, вай лаьтта сатем эттача Киргизе шиъ гаргара нах болча вахар Муса Испаевич. Цига волавелар юкъхьинцарча школе хьехархо волаш болх бе. Цигача йизар цунна къона хьехархо Татьяна Незгаинискал. Интернациональни дезал хилар цар. Дукха ха ялалехьа Малгобекски районна СоагIапча баха баьхар. Цу хана дена хьехархой болаш хьабоагIа. 40 шера хьайхад цун сесаго Татьяна Павловнас берашта. ХIана из пенсе я. НоI Грознера пединститут чакхъяьккхачул тIехьагIа. Нокай - Юрта математика хьехаш я.

Дукха ха йисаяц Муса Испаевич салаIа ваха. Амма, цул тIехьагIа а вац из берашцара къаста могаргдолаш.

Духхьал шиъ цхьа болх бича тоийташ вац хьахархо. Юкъарча вахаре дика дакъа лоац цо. Болхами культурех дегIайоалаеча дика дакъа лацарах ешиъ цунна Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота. В. И. Ленин ваь 100 шу дузаш юбилейни медалаца белгалбаьккхар Муса Испаевича хьаьнала къахьегам. ХIаьта «Халкъа просвещене отличник» яха значок цо лелаю дукха ха.

Къахьегамга хьежжа да сонгIаташ. МассагIа хиннав уж дешархо. Хала бераш иттабараш. Амма шиъ балхах декхе ваьнна цун хиннац минут.

ХIана a я урок. Миштa дIагIоргьа из? КхийттарийхьогI ухк къамаьла даькъах? Иштта уйлаш еш ва хьехархо.

В. ГОЙКОРТИЕВА.

ГДР 30 шу дизарга

Германски Демократически Республика — вай доттагIа, цхьоагIонхо. 1940 шера Малхбоалехьарча Германе демократически социал-демократически партеш вIашагIIхетарах 1946 шера хьахинна Германе Социалистически едини парти. Юкъхьаца цунна корте лаьттаб К. Либкнехт, Р. Люксембург, К. Цеткин, Э. Тельман, В. Пик санна бола немецки дунен халкъашта юкъерча болхлой болама гIорбьина деятелаш.

ГДР маркаш тIа цкъа баьхв Iийнабац уж башхадика революционераш. Царий хетаь я иштта СССР почтови знакаш а. ГДР-е къаьстта дукха выпускаш хинна Вильгельм Пика — республика президента хетаь. Массаза а яхар но, ГДР-е шера аракец 30 тайпа маркаш, ХIаьта а, вай царех цхьаараш мара юкъеца. ГДР дукха почтови маркаш хетаьй болхлойи профсоюзни болама. Царна юкъе я СЕПГ съездашта а хIаьта иштта СЕПГ-ен профсоюзни исторе чухь дезача денешта а хетаь маркаш. Уж выпускаш дIакхоачаш а еш арайннай лоархIаме исторически революционни событеш белгалъеш хилла оенсеш. Царех я, масала, Сийлахь-боккхача Октябра хIара шу дизара, марксизма - ленинизма классикаш — К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин — баьча деной сийна арахийцараш. Дукха маркаш я болхлой болама доакъошхоашта, антифашисташта хетаь. Каст-каста араюал промышленностеи юрта боахамеи доаха толамаш хьахьокхаш йола маркаш. Цар тIара ховргда ГДР экономически из цун 30 шера исторе тухь мел боккха хиннаб. Iилмеи техникеи яхача разделе маркаша дувц советски наха космос караерзарах. Филателисташта чIоаггIа хьошт долаш я боьзаш болча художникашка дахка, ГДР тайп-тайпарча музейшка дадаь картинаш тIадоха ГДР маркаш.

Къаьстта ювля йоагIа Советски Союзаци кхыча социалистически мехкаши ГДР-о леладеча доттагIалан гIулакхаштеи хетаь знакаш. ГДР-ен СССР-ен доттагIала тема ГДР маркаш тIа 1951 шера дIайоль а ена. цу хана дена хьайоагIаш я. Немецко - советски доттагIала Общества 25 шу дизара хетаь 1972 шера арахийцача маркаш тIа хьахьекхав вай шин пачхьалкхен байракхашта хьалхашка кулгаш а лийца латта Л. И. Брежнеи Э. Хонеккери.

Вай мехка а ГДР-е а арахийцача маркай лоацца обзора итогаш еш, вай мехкашта ловца бакха белам ба социалистически содружества мехкаш дIахо дегIадахачун тоадаларан.

П. МИНАЕВ.

ФЕ ХИЛА

Водитела хьинар лоадалора бахьан, шено йоацаш, зIанд валар да. Каст-каста гаьнарча цаьгъашна, бийсаш а йоаташ, узаш волча хIара водителa хоа шийна наб тIаухаш цхьа ха йоагIилга.

КIаьлвалара белгалонаш бе-бе я. Цхьабола нах хул бархI сахьата автомобилаца лийлача, вIалла меттахьа белано, хIаьта цхьабараш 3 сахьата иштъ бича а тIоарал дай хул.

Шийна наб тIагIертилга е кIаьддешшилга ма хайнге а юха а сеца салаIа дезача меттa, цхьаболча водителo дIахо хьу ииъ, шиъ юхе биса низ тIа а бахийте. ТIаккха, иштта волаш, наб а кхийте тхьовс.

«Жигули» лехнаш ваьгIа Цой Виктор, Дагестански АССР Ленина цIерагIча колхоза болхло Грозный — Кизляр паькъагIа водаш, дийнахьа, кIаьлваларах машин лехнаш ваггIаше а наб а кхийтта, духьала маншнаш ухача оагIорахьа дIа а хьайза, хьатIайоагIача грузовой автомобила тIатехай шиъ машин. Цой чIоагIа лозв а ваь больнице вихьав.

Машинаш лелаеча наькъа тIа юхахьовзаш хилча, вагахьа санна аьрда йистецара юкахьовзаре кув хоттаг па тоа. Цхьа ваггахьа йолча хана иукъа яу машинаш лелача аьтта оагIорахьа з яьккха машин юхахьовзае.

Цхьабакъла. Горденстанце водитела С. К. Асламбекова аьтта оагIоа йистацара юхахьовзача хана шийна тIеххьа йоагIача мотоцикланa ниъ а на бутташ. пунна тIатехай машин.

ДIадахача кIирагIа республика наькъашка 53 авари яьй, 8 саг ве а вуш. 28 сага човнаш а еш.

НГIАССР МВД ГАИ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

6 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.15 — «Фортепиано дукх Дунен халкъашта шахьрча конкурсий лауреата Л. Тимофеевас». Фильм-концерт.
9.45 — «Гоноа кулгаш».
10.15 — «Шоана, дай-нанoй!».
10.45 — «Олимпиада-80».
11.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.00 — «Московски Кремле архитектура». Къаьстта передача.
12.25 — «Спортлото» тираж.
12.40 — «Узахцlено».
13.30 — Телевизиони документальни фильма премьера.
14.00 — «Музыкальни киоскаш». Концерт. ГДР передача.
14.30 — Керладараш.
14.45 — «Сийна Михаил». Мультфильм (ГДР).
15.10 — «СалаIал». Халкъа творчества телевизиони программай кхоаллагIа Дунен халкъашта юкъера фестиваль (Финлянди).
16.40 — «Дийнача зIамай дунен тIа».
16.40 — «Кхоана — хьехархочун Ди». СССР педагогически Iилмай академе президентаца В. Н. Столетоввара беседа.
16.55 — Хьехархочунна дена хетаь музыкальни программа.
17.40 — «Лаьттах дола къамаьл». Телевизиони документальни фильм.
18.30 — «Илли-79».
18.55 — Информационни программа. Йистеьлча — концерт.
21.00 — «Ха».
22.00 — «Домо ноггар». ГДР-ра передача. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

9.00 — Телевизиони документальни фильмай программа.
9.50 — «Шахматни школа».
10.20 — «Эрсий мотт».
10.50 — «Города Омске механизаторах культура Дворцера иллей халхарен ансамбла концерт.
11.20 — «Наьна школа».
11.50 — Ю. Михайлин. «Девичий переполох» яха Московски оперетта театра спектакль.
14.30 — «Кинолаьхбара клуб».
15.30 — Водни полах йола СССР-а кубок. Киевера передача.
16.00 — «Ташкента амдараш». Фильм-концерт.
16.25 — «Iнаман вакар».
16.55 — «Машта чIоагIиора бохата». Дукха серех йола телевизиони художественни фильм. 5-гIа серн.
18.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Спартак» — «Зенит» (Ленинград). ШоллагIа тайм.
19.30 — «Кхоана — СССР Конституце Ди». Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя новкъоста Х. Х. Боков къамаьл.
19.05 — Фильм.
19.15 — «Багаре тхона мел яз ваша».
19.30 — «Хьехархошта хьаьрIа музыкальни программа».
20.15 — Футболах йола СССР чемпионат. «Шахтер» (Донецк) — «Динамо» (Тбилиси). ШоллагIа тайм. Донецкера передача.
21.00 — П. И. Чайковски произведений концерт.
22.00 — «Горская новелла» — телевизиони художественни фильм.

I ПРОГРАММА
7 ОКТЯБРЬ
СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ
ХЬЕХАРХОЧУН ДИ

8.00 — «Ха».
9.05 — «Гургал бетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх дар ваь».
10.35 — «Музыкальни киоск».
11.25 — «Са городах дола илли» яхача телевизиони документальни фильма премьера (ГДР).
11.35 — Информационни программа. Йистеьлча — концерт.
13.30 — «Юртара сахьат».
14.30 — «Фаьлг болча хьоашалгIа». «Регентруда» яхача телевизиони художественни фильма премьера.
15.50 — Мультфильм.
16.30 — «Красавица, Ангара!» яха Л. Кипниерен Б. Ямпольскин балет.
18.00 — «Тахан Конституце Ди».
18.15 — «СССР Конституце Денна хетадаь искусства мастерий концерт».
19.40 — Центральни телевидене экрана тIа эгара аьдала. «Пролетариата диктатурана йола бовланташ» яха художественни фильм. ХьалхагIа сери.
21.00 — «Ха».
21.45 — «Пролетариата диктатурана йола бриллианташ» яха художественни фильм. ШоллагIа сери. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

9.00 — Документальни фильмай программа.
9.35 — «Баьццара марш». Фильм-концерт.
10.00 — «АБВГДейка».
10.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
11.00 — «Шоана, дай-наной!».
11.30 — «БIаргатуш дар — тешал дар».
12.30 — Пачхьалкхен Волжски эрсий халкъа хора концерт.
13.00 — Хоккеих йола СССР чемпионат. «Спартак» — СКА (Ленинград). В. И. Ленина цIерагIча Центральни стадиона спорта Дворцера трансляци.
16.15 — «Шоана хьо» яха передача.
16.05 — «ЙисагIа студи». ДIахьош вар политически обозреватель В. С. Зорин.
17.05 — «Машта чIоагIиора бохата». Телевизиони художественни фильм. 6-гIа сери.
18.00 — Водни полах йола СССР кубок. Киевера передача.
18.40 — Литературни дешараш. Ю. Бондарева произведенеш еш РСФСР халкъа артиста Ю. Каюрова.
19.00 — «Узахцlено».
19.45 — «Художник Решетников Федор». Документальни фильм.
20.00 — «Бийса дикъала дийна цун, бераш!».
20.15 — «СалаIал». Халкъа творчества телевизиони программай кхоаллагIа Дунен халкъашта юкъера фестиваль (Финлянди).
20.45 — «Театральни афишашта хьалхашка».
21.45 — Искусства мастерий концерт.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

1980 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛЕ

Газета язлу бувзана эррнгача отделенешка а промышленноста предприятешкарча, транспорта, гIоллоеъча организацешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждениешкарча, общественни организацешкарча непайоазув доврхадеча общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиг; аьх бетта — 1 сом 56 кепиги.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАН-НАХЬА ЯЗЛЕ!

РАДИО

6 ОКТЯБРЬ

6.40 — Вай вахара керттера заман (нохчий меттала).
6.55 — Музыка.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.35 — «Къонал». Радиовыпуск (эрсий меттала).
10.30 — «Къона гIехье» (нохчий меттала).
11.00 — «Вай доттагI—Iалам». Радиожурнал (эрсий меттала).
11.40 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
14.30 — «Школьный глобус». Радиовыпуск (эрсий меттала).
16.00 — «Керда обрядаш — вахаре» (нохчий меттала).
16.30 — Хьехархошта дола концерт (гIалгIай меттала).

7 ОКТЯБРЬ
СОВЕТСКИ КОНСТИТУЦЕ ДИ!
ХЬЕХАРХОЙ ДИ!

7.15 — «Советски демократе конталo». Нохч-ГIалгIай Лакхехьарча Совета Президиума орготдела заведующий Балясников ва микрофона хьалхашка (эрсий меттала).

7.25 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

7.33 — «Ленинан некъ» газета обзор.

8.25 — «Ирзах, доттагIалах иллеш дукх». Концерт (эрсий меттала).

11.35 — Хьехархошта хетаь программа (эрсий меттала).

18.00 — «Хьо санна кхы мила сона бовзац». Радиокомпозици (нохчий меттала).

18.30 — «ЦхьоагIо йолча Iемарий дезале» (эрсий меттала).

19.00 — «Ирзз дакъа законъ». Литературни передача (гIалгIай меттала).

19.30 — «Зиза дакха хьамсара мохк» концерт-композици (нохчий меттала).

ХIоттам

Тахан республике гIоллен Грознеи моркаш а йолаш, лаьгIо догIа а делхаш, малхбоалехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен, фегара температура республике 5—10, Грозне 7—9 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломиеи моркаш а йолаш, цхьайолча хана догIа а делхаш малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана — 1—6, дийнахьа 8—13 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА ХУРГДА

6 октябре.

С. М. Кирова цIерагIа культурай салаIарен парк. 10.00. Болх беш я эррига аттракционаш. 14.00. Радиоконцерт «Дошо гуйре». 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай филармоне симфонически оркестра концерт. 16.00. Спортивни майдане Эррнгсоюзни мехкараштa юкъера волейболах йола яхьаш. 16.00. Кинолектори. «Нравственности закони». Лекци. 19.00. Кинофестиваль «Дунен тIара эгара демократични йола СССР-а Конституци».

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 17.00. Халхарий майда. Къовачарна йола сайре: «Хьо — грозненец ва». 19.00. Баьццара театр. Юхахьокхачо фильма демонстраци.

Химиктий культура Дворец 16.00. Болх беш я «вениккай мехка» яха любительски объединени. Беседа: «СССР-а Конституци — вай пачхьалкхен Керттера Закон». 17.00. Болх беш я «ЦIе гвоздика» яха любительски объединени. Лекци: «Дунен халкъашта юкъера хьал». 19.00. Духовой оркестра концерт.

7 октябре

С. М. Кирова цIерагIа культурай салаIарен парк. СССР-а Конституце Денна хетаь массови гулянеш. 10.00. Массовкай майда. Бекх болча пакхарий 14-гIа республиканскии выставка хьаелар. Болх беш я эррига аттракционаш. 14.00. Радиоконцерт «Сийле хилла, са парти». 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай филармоне симфонически оркестра концерт. 17.00. Баьццара театр. «Лидинг» яхача вокально-инструментальни ансамбла концерт. В. И. Ленина цIерагIа культура Дворецa художественни ансамбла концерт. 17.00. Кинолектори. Лекци: «СССР-а Конституци яхаш а чакхъюлаш а я». 19.00. Кинофестиваль. «Дунен тIара эгара демократични йола СССР-а Конституци».

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 19.00. Баьццара театр. Юхахьокхача фильма демонстраци.

Химиктий культура Дворец. 10.00. Черноречe бахача наьха цIей. «Тоале, Советий Мохк». Берий художественни самодеятельноста концерт. 12.00. Берашта массовкаш, ловзараш. 13.00. Киноутренник «Сийлахьа цIи — хьехархо». 14.00. Спортивни яхьаш. 18.00. Радиожурнал «Вай кIира».

Просвещене болхлой ЦIа. 17.00. «Хьай профессех доккхал де, хьехархо» яха театр дезарий объединене цхоллама сайре.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковскe ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителa — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-03; письмой — 9-24-07; корректорскe — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02330. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковскe, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5982.